

Η ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΗ

Διήγημα

Τὸ πρῶτον ἔτος ποῦ ἦλθα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ κυρία Ἀσπασία Ζήνου ἐδέχτο οἰκοτρόφους μὲ ὄλην ἀκόμη τὴν ἀρχοντικὴν ἀξιοπρέπειαν. Τὴν παρεκάλεσαν πολλὴ νὰ με δεχθῆ. Δὲν εἶχε χρεῖαν πολλήν· καθὼς ἐφαίνετο ἐκ πολλῶν συμπτωμάτων, τὰ οικονομικά της εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν αρκετὰ ἀνθρώπιν. Ἐκ τῆς μεγάλης οἰκίας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σόλωνος, ἐκράτει αὐτὴ ὁλόκληρον πάτωμα, ἀκουμένη νὰ ὑπεικοιῶσθαι εἰς ξένους τὰ μικρά, περισσεύοντα δωμάτια τοῦ ἰσογείου. Εἶχε τότε τὴν αἰθουσάν της, χωριστὴν καὶ εὐπρεπῆ, ὅπου τὰς ἐσπέρας συγγάκις συνιθροῦζόμεθα μετὰ τῆς οἰκογενείας οἱ οἰκότροφοι· τὸ ἐστιατόριόν της, εὐρύχωρον καὶ κομψόν, ὅπου ἐτροφώγαμεν μὲ ὄλην μας τὴν ἀνεσιν· τὴν κοιτῶνα τοῦ συζύγου της, εὐήλιον καὶ σοβαρὸν, μ' ἐν παραυγῆ ἀποκρύπτον τὴν κλίνην καὶ μεταβάλλον αὐτὴν εἰς ἐξαιρετικὸν συντηκτήριο· ἐν κλειδοκύμβαλον ἀλαλάζον φαιδρῶς ὑπὸ τοῖς δακτύλοις τῆς θυγατρὸς της Μαρίας ὄλην τὴν ἡμέραν· δύο ὑπηρετίαις, αἱ ὁποῖαι ἔτρεγον ἐπάνω κάτω μετὰ ζωνρότητας καὶ ἕνα ὑπηρετικὸν μικρὸν μὲ κασκέτον, ὃ ὁποῖος ἐπέστρεφε πολλάκις τῆς ἡμέρας κατάφροτος ἐκ τῶν ὀφωνίων. Ἄ, ἦτον ἄλλη ἐποχὴ ἐκείνη! Ὁ Πέτρος, ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τῆς κυρίας Ζήνου, ἐπαιξεν ἀκόμη εἰς τὸ χρηματιστήριον, ὅσον μὲν κίνδυνος τόσον καὶ τυχερός· ἐν διαστήματι ὀλίγου καιροῦ εἶχε χάσει, ἔλεγον, περιουσίαν καὶ τοῦ νεοπλούτου ἡ αἴγλη ἤρχισε νὰ τὴν περιβάλλῃ. Ζήνος ὁ πατὴρ ἔτρωγεν ἀκόμη ἐν τῇ γερωντικῇ του ἀναπαύσει· τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἐν Ἰθάκῃ κτημάτων του, τὰ ὁποῖα ἐκ λόγων ἰδιοτυπίας εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ ἐμποῖῃ, βουκνίζων πρὸς ἐπίμειστον καὶ μίαν μικρὴν σύνταξιν, τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανεν ὑπηρετήσας ὑπὸ τοῖς Ἀγγλοῖς ὡς ὑπάλληλος. Ὁ Κίμων, ὁ δεύτερος υἱός, ἦτο φοιτητὴς, ἀνθρωπισμὸς τοῦ κόσμου, ἀφροντίας καὶ φιλήδονος, ἐξευριστικῶν πάντοτε νέους τρόπους νὰ κατασπαταλῇ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα τὰ ἔδιδον μὲ πολλὰς ἐλπίδας πατὴρ καὶ ἀδελφός. Ὁ δὲ μικρότερος, ὁ Νίκος, ἦτο ἀκόμη μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου· αὐτὸς εἶχε τότε τὴν μηχανὴν νὰ ἐνδύεται ὅσον ἡμποροῦσε κομψότερα καὶ νὰ συνοδεύῃ εἰς τὸν περιπατικὸν ἀφιλοκερδῶς τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφὴν του· ἀλλὰ τοῦ ἤρρετε συγγενῶς — αὐτὸ ὄχι

μὲ τὴν ἰδίαν εἰλικρίνειαν — νὰ διοργανίξῃ κατ' οἶκον καὶ μικρὰς ἐσπερίδας, εἰς τὰς ὁποίας προσεκάλει πολλοὺς φίλους του καὶ ἐκεῖ μὲ τὸ δόλωμα ἐνὸς κυπέλλου τείου, τοὺς ἔστρωνεν εἰς τὸ παιγνίδι, διὰ νὰ τοὺς ταιμπήσῃ καὶ κανένα λεπτό...

Ἄ, ἦτον ἄλλη ἐποχὴ ἐκείνη!

Ἀπὸ τινος ὅμως τὰ πράγματα ἠλλαξῆν ὀλοτελῶς. Ὁ Πέτρος εἰς τὸ χρηματιστήριον κατεστράφη, κατεδιώχθη καὶ μὴ εὐρὸν καλλιτέραν διέξοδον κητοκτόνησεν. Ὁ γερω-Ζήνος ἀνεχώρησεν εἰς Ἰθάκην νὰ πωλήσῃ καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον γῆς καὶ νὰποτελειώσῃ μίαν δίκην μακρὰν, τὴν ὁποῖαν καὶ ἂν ἐπὶ τέλους ἐκέρδιζεν, οὔτε τὰ μέχρι τοῦδε δι' αὐτὴν ἐξοδὰ του δὲν θὰ ἐκάλυπτον ἐντελῶς. Ἡ Μαρία ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ θέσιν οἰκοδιδασκαλίσσης παρὰ τινι τῶν καλῶν οἰκογενειῶν τοῦ Πειραιῶς. Ὁ Κίμων ἐξηκολούθει ὅπως-ὅπως τὰς σπουδὰς του, ἀλλὰ ἐκαρδόκει νὰ εἶσθαι καὶ αὐτὸς ἄλλον ταχύτερον πόρον ζωῆς. Ὁ δὲ Νίκος, πρὶν τελειώσῃ τὸ Γυμνάσιον, ἔφραγεν εἰς τὴν Βραζιλίαν, ὅπου εὗρε μικρὰν θέσιν εἰς τὸ κατάστημα ἐνὸς συγγενοῦς του. Ἡ οἰκογένεια, ἡ ἀνέκαθεν ἄλλως τε μὴ συνδεομένη δι' ἀγάπας παραδειγματικὰς, διασπάσθη ἀναγκάτως. Φαίνεται ὅτι ἡ εὐπρία τὴν ἐκράτει ἕως τότε συννηομένην ὡσεὶ δι' ἀδυνατίου δεσμοῦ, ὃ ὁποῖος ἐθροίσθη μάλισ ἐκείνη ἀπέπτῃ. Οἱ ξένοι ἀνθρώχοντο ἤδη πρὸς τὸν δεύτερον ἔσραφον καὶ κατελάμβανον βαθμηδὸν τὰ δωμάτια, περισφιγγόντες ὡς κατακτητῆται τὴν μητέρα καὶ τὸν ὑπολειθθέντα υἱὸν εἰς ὅσω τὸ δυνατόν στενότερον χώρον. Τὰ κκλὰ ἐπιπλᾶ ἀπῆλθον τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἡ αἰθουσα συγγενεῖθ μετὰ τοῦ κοιτῶνος καὶ τὸ κλειδοκύμβαλον ἐπωλήθη. Αἱ ὑπηρετίαις ἀπελύθησαν καὶ μόνη τὴν ἡ κυρία Ζήνου, μὲ τὰ μαῦρα ἐνδύματα τοῦ πένθους καὶ τοὺς ἐρυθροὺς ὀφθαλμοὺς τῆς δυστυχίας, ἠγείρετο ἑνωρίς, ἐξετέλει τὰς γονδοτέρας ἐργασίας καὶ μας ὑπηρετεῖ ἡ ἰδίᾳ εἰς τὸ τραπέζι. ἄρ' οὐ ὁ ἄμισθος ὑπηρετικὸς — ὁ μόνος, τὸν ὁποῖον τῇ ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ — ἦτο ὅσον δὲν ἔπρεπε μικρὸς καὶ ἀδέξιος. Οἰκότροφοι ἐμείναμεν τὴν πολλὰ ὀλίγοι, δύο-τρεις· οἱ λοιποὶ βαρυθνήτες τὴν ἀθλιότητα, ἦτις ἤρχισαν ἐκεῖ νὰ ἐπικρατῇ, ἔτρωγον ἔξω· πρὸς τοὺς ἄλλους δὲ, τοὺς νεωστὶ ἐνοικιῶντας δωμάτια

δεν έγινε λόγος περί οικοτροφείας, διότι, όπως μου είπαν εμπιστευτικώς η κυρία Ζήνου: «Μεις που βρεθήκαμε 'κεί απ' αρχής δεν επείραζε· μά δεν είχα σκοπό να κάνω το δούλο όλου του κόσμου.» Βλέπετε ότι έννοει να διατηρήσει την αρχοντική της αξιοπρέπεια η δυστυχής αυτή κυρία. Και είναι μὲν ἀληθές ὅτι, ἐπιτρέπονσα εἰς ἑαυτὴν νὰ κερδοσκοπῆ ὅσον δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ ἐρίζη περὶ ἀτημάτων καὶ νὰ φαίνεται γλίσχρα καὶ ταπεινή, εἰς μάταιον καὶ ὅλως ἐπουσιώδεις, εἰς τὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑπηρεσίαν περιώριζε τὴν αξιοπρέπειάν της· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ συχνάκις καταπῆ διὰ πολλὰ πτωχὰ πλάσματα μὴ ἐπίφρασις, εἰς τύπος, τὸν ὅποιον τηροῦσι κατὰ πρόληψιν. Εἰμπορεῖ ἡ ἀνάγκη νὰ σε κάμη νὰ κλέψης· ἀλλ' ἡ ἀρχοντικὴ σου αξιοπρέπεια σώζεται, ὅταν μὲ τὰ κλοπιμαῖα διατηρήσῃς ἀμόλυτον... τὸ ὑποκάμισον καὶ χειροκτιωμένην πάντοτε τὴν χεῖρα.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ — περὶ πτωχείας ὀμιλῶ καὶ ὄχι περὶ ἀσυνειδησίας — μ' ἐλύπει κατὰ καρδίαν. Ὁ ἀρχαιότερος ἐγὼ τῶν ἐνοίκων ἤμην ὁ μάρτυς τῶν καλῶν ἡμερῶν τῆς οἰκογενείας, ἡ δὲ παρούσα ἀντίθεσις μοὶ περισσότερο ζωηροτέρα. Ἐπειτα εἶχα καὶ τὰς ἐκμισθηρέσεις τῆς κυρίας Ζήνου, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἔλυε ταχεῖαν τὴν γλώσσάν της καὶ ἐξέγγινεν ἄφθονα τὰ παράπονα καὶ τὰ δάκρυά της. Ἐκάθητο συνήθως ἐφ' ἐνός διδανίου πλησίον μου καὶ ἀπέναντι τοῦ παραθύρου, τοῦ βλέποντος πρὸς τὸν ὑαλοφρακτὸν διάδρομον τὸν φωτίζοντα τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας, καὶ μοῦ τα ἔλεγον ὅλα. Αἱ διηγήσεις της ἦσαν μακρὰί, λεπτομερεῖς, πότε τραγικαί, πότε εἰρωνικαί, ἄλλοτε ἤξεμοι καὶ ἄλλοτε παράφοροι. Τὰ εἶχε πρῶτα μὲ τὴν Τύχην καὶ ἔπειτα μὲ τὸν σύζυγόν της. Ἐκεῖνος, ἐκεῖνος ὁ ἀναθεματισμένος ἦτον ἡ αἰτία ὅλου τοῦ κακοῦ. Ὁκνηρός, ἄθρησκος, κακομοίσιος, κλαψιάρης. Ὅτι ἔκαναν στὸ σπίτι ὄχι ἤθελε νὰ 'πῆ πρῶτα καὶ ὕστερα δὲν ἤθελε νὰ ξεῖν τίποτα. Δὲν ἐλογάριασε ποτὲ πῶς εἶνε πατέρα, δὲν ἐστοχάσθη πῶς ἔχει καθήκοντα καὶ εὐθύνην, δὲν εἶπε ποτὲ νὰ δώσῃ μὴ συμβουλή, νὰ κάμη μὴ ἐνέργεια. Καὶ μὴδ' ἤξευρε, παιδί μου: Αὐτοῦν ἡ καθημερινὴ δουλειὰ ἦταν τὰ κινήγια, τὰ καζίνα, οἱ φίλοι καὶ τὰ φαγοπότια. Στὴν Κέρκυρα καὶ στὸ Θιάκι ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἤξευρε γιὰ τέτοιον. Ὅταν ἡ πατέρας της ἠθέλησε νὰ τὴν τον δώσῃ, ὅλοι διαμαρτυρήθησαν. Καλὴ στὸ Ζῆνο νὰ δώσουν τὴν Ἀσπασίαν; Μὴ γένοιτο! Αὐτὸς θὰ τὴν φάγῃ, αὐτὸς θὰ τὴν καταστρέψῃ... Κ' ἔτσι κίβλας, παιδί μου! Ἦταν ἡ δυστυχία τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ γλωσσοφαγία τοῦ γλωσσοφαγιά. Ἀ, μήπως αὐτὸς δὲν ἐγλωσσοφαγε τὸν καυμένο τὸν Πέτρο της καὶ δὲν τὸν ἔφερε στὴν θέτι· νὰ κάμη ἐκεῖνο πού ἔκαμε:...

Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς μητρὸς ἐγέμιζαν δάκρυα καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις καταπνίγοντο ὑπὸ λυγμῶν. Ἐξῆγε τὴ μαντιλίον της, ἐσπόγγιζε τοὺς ὀφθαλμούς της καὶ ἐξηκολούθει.

Ὁ Πέτρος της — σύχασε — ἦταν τὸ καλλίτερό της παιδί. Ἡ καλωσύνη του δὲν εἶχεν ὄρια. Ἄγγελος σωστός. Τὴν μητέρα του τὴν εἶχε μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ. Κακὸ λόγος δὲν του ἄκουσε ποτὲ ἀπὸ τὸ στόμα του. Πρῶτα ὁ Θεὸς καὶ ὕστερα ἡ μητέρα του... Ἄχ, ὁ Θεὸς νὰ ἔχη τὴν ἀγία ψυχούλα καὶ νὰ τὴν ἀξιώσῃ τὴν ἔρμην μάννα νὰ πάῃ νὰ τον βρῇ στὴν οὐρανὸ μίαν ὄραν ἀρχήτερα... Ἐξέλλα του τὰ δέλεφρα οὐτε στὰ νόχια του δὲν του μοιάζουν, οὐτε στὰ νόχια του! Εἶνε ὅλα παιδιὰ τοῦ πατέρα· κωκομαθημένα, διότροπα, χωρὶς καρδιά, χωρὶς ἀγάπη, μάλιστα χωρὶς ἀγάπη! Διὰ τὴν μητέρα τους δὲν δίνουν ἕναν παρά καὶ μάλιστα, ἂν θέλῃς νὰ ξεύρης, ὅλα τὰ κατάβαρα ἀπάνω της τὰ βίγουν. Ἐκεῖνα, λέγουν, πταίει, ἐκεῖνα ὅλα! Ἡ Μαρία; ὦ, μητέρα μὲ πήρες στὸ λαιμό σου! Ὁ Νίκος; ἔφυγε χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ τὴν χαιρετίσῃ καὶ ἔχει περᾶση τόρα τόσος καιρός, χωρὶς νὰ της γράψῃ δυὸ λόγια. Καὶ ὁ Κίμων ἄλλο δὲν ξέρει ὅλη τὴν ἡμέρα, παρὰ νὰ τὴν βίγῃ στὸ Θεὸ πού τὸν κατάντησε — αὐτὴ πάλι! — ἔτσι πτωχὸ καὶ νὰ μακαρίζῃ τὸν Πέτρο πού στάθηκε τόσο γενναῖος καὶ ἄφησε μὲ τὸ χέρι του μὴ τόσο ἀνυπόφορη ζωὴ... Αὐτὰ τὰ λόγια μάτια μου, καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα της ἔμειναν διὰ νὰ τὴν παραγοροῦν εἰς τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς καὶ νὰ τὴν ἐνθαρρύνουν νὰ ἐργασθῇ καὶ νὰνακτῆσθαι τὰ πρῶτα. Ὡ, ἡ δυστυχισμένη!...

Καὶ ἦτο ἡ φράσις αὐτὴ ἡ συνήθης τῆς ἐπιώδους. Τὴν ἐπρόφερε μ' ἕνα ἐπιδύον στεναγμὸν ἐκ βαθέων, μὲ φωνὴν βραγχῆν λαρυγγώδη, ὑψούσα πρὸς τὴν ὀροφὴν τοῦ ἀλαμπειῖς καστάνουδς της ὀφθαλμοῦς καὶ τύπουσα διὰ συννωμένους χειρῶν τὸ κάτισταχον στήθος. Ἡ ἐπιφώνησις της μὲ τὸν καιρὸν κατάντησε νάντικαταστήσῃ εἰς τὸ πνευμά μου τὸ ὄνομα τῆς κυρίας Ζήνου. Πολλάκις ὀμιλῶν περὶ αὐτῆς εἰς κανένα τῶν συνοίκων ἔλεγον ἡ δυστυχισμένη, ὡς ἐὰν ἔλεγον ἡ Ἀσπασία· ὁσάκις δὲ, ὅπισθεν τῶν παραπετασμάτων τοῦ παραθύρου, τὴν ἔβλεπον διερχομένην τὸν διάδρομον, ἀνίσποπτον ὅτι τὴν βλέπει κανεὶς, μὲ τὰ τετραμμένα της φορέματα, μὲ τὴν χεῖλος τὸ συνεσπασμένον ἐν τῇ ψυχικῇ ἰδύνη, μὲ τὴν κόμην λευκανθεισάν ἤδη ὑπὸ τῶν πικριῶν — ἀνῆρχετο εἰς τὰ χεῖλη μου αὐτόματος ὁ στεναγμὸς τῆς ἀλγεινῆς ἐπιώδους, δι' ἧς ἐξωγράφιζεν αὐτὴ ἑαυτήν: Ὡ, ἡ δυστυχισμένη!...

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπλεκε καθημερινῶς τὰς ἐκμισθηρέσεις της. Ἦρχετο συχνά πότε νὰ μου διηγηθῇ ἀνένδοτον παλαιὸν διὰ τὸν σύζυγόν της, πότε νὰ μου ἀναγνώσῃ καμμίαν ἐπι-

στολήν, πότε νὰ μου δείξῃ τὸ κόσμημα τὸ ὅποιον θὰ ἐνεχυροῖζεν ἢ θὰ ἐπώλει καὶ πότε νὰ μου παραπονεθῇ διὰ τὴν σιωπὴν τοῦ Νίκου ἢ διὰ κανένα ἄσχημον λόγον τοῦ Κίμωνος. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς τὴν ἐπιπαινεῖ περισσότερο ἀπὸ ὅλους. Ὡς ὁ μόνος ὁ ὅποιος ἀπέμεινε πλησίον τῆς δυστυχῆς μητρὸς, ἔπρεπε νὰ εἶνε γλυκὺς, ἀγαθός, παρήγορος. Καὶ ὅμως δὲν ἦτο, τὸν ἔβλεπα. Ἐπὶ τοῦ μακροῦ του προσώπου, τὸ ὅποιον ἠύλακον προύρωσ αἱ παρακροπαὶ τοῦ ἄλλοτε ἀσώτου βίου, ἦτο ἐξωγραφημένη διηνεκὴς κατῆφρα καὶ πικρία καὶ δυσθυμία. Κανὲν μειδίαμα δὲν τὸν ἐφώτιζε. Λόγος γλυκὺς δὲν ἐξήρχετο ἐκ τοῦ πορφυροῦ σαρκώδους του χείλους. Πρὸς τὴν μητέρα του ἠκόντιζε γαλανὰ βλέμματα ἄγρια. Εἰς τὸ τραπέζι ἀντήλασσαν ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς πολιτικῆς, σπανιώτατα συναζήτει περὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἡμέρας καὶ ἐβουβίζετο κατόπιν εἰς τὴν ἀνάγκωσιν τῶν ἐφημερίδων, δανεικῶν ἐκ τῶν περὶ τὸ δωμάτιον. Μόνον πρὸς τὸ κυνάρειόν του διετῆρει ἀκόμη ἕγνη γλυκύντας· ὅταν τὸ ἐθώπευεν ἢ τὸ ἐφιλοδώρει ἢ μορφή του ἠθρία καὶ συνέβαινε μάλιστα πολλάκις ἢ μήτηρ του νὰ βίπτῃ πλάγιον βλέμμα πρὸς τὴν σκηνὴν τῆς τρυφερότητος, ὡσεὶ ζηλότυπος τῆς εὐτυχίας τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ἀπορομᾶλλου ζώου... Μίαν φορὰν μάλιστα ἡ ἀντίθεσις μ' ἐπληξε ζωηροτάτα. Ὁ Κίμων ἐπέστρεψε τὸ μεσημέρι ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Μόλις ἤνοιξε τὴν θύραν ἡ Φλόξ ἐχύθη ἐπάνω του σκιρτώτα καὶ ἱλακτοῦσα ἐκ τῆς χαρᾶς. Ὁ Κίμων ἐκυψε, τὴν ἐθώπευσε μετὰ μειδίαματος καὶ τῆ ἀπέτεινε γλυκεῖας τινὰς λέξεις. Εἰς τὸν διάδρομον συνητήθη μετὰ τῆς μητρὸς του· ἐξήλειψεν εὐθὺς τὸ μειδίαμα ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ διῆλθε πλησίον της ἄφωνος, ἄγριος, βλέπων ἄλλου. Ἐκεῖνη συνειθισμένη εἰς τὴν ὑποδοχὴν αὐτῶν, δὲν ἐπρόφερε λέξιν· ἐράνη μάλιστα μὴ δοῦσα προσοχὴν καμμίαν καὶ ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της πολυάσχολος. Τὰ εἶδον ὅλ' αὐτὰ, ἀόρατος ὅπισθεν τῶν παραπετασμάτων τοῦ παραθύρου μου, καὶ ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου συσφιγγομένην ἀπὸ τὴν σκληρότητα τὴν ἀνῆκουστον.

Ἐν τούτοις ἡ διαγωγή δὲν ἠμῶδιζε τὴν μητέρα του νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ υἱοῦ της ὅσον καὶ ὅπως ἐδύνατο. Καλὴ ψυχὴ ἡ δυστυχισμένη, ἀντὶ νὰ κηρύξῃ καὶ αὐτὴ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ μίσους, προσεπάθει καὶ ἠλπίζεν ἀκόμη διὰ τῆς εὐεργεσίας νὰ καταστῇ ἀξία ἀγάπης. Μίαν ἡμέραν ἀνῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου μὲ πρόσωπον ἀκτινοβόλου ἐκ χαρᾶς.

«Δόξα σοὶ ὁ Θεός! τὸ κατώρθωσα τέλος πάντων» ἀνέκραξε· «βρῆκα ἐργασίαν τοῦ Κίμωνος».

Καὶ μοὶ διηγήθη ἐκτενῶς τὰς ἐνεργείας της· πῶς τὴν ἐπέδειξαν μὴ θέσι καλῆ, πῶς ἔτρεξ' ἐκεῖ, πῶς βρῆκε τὸν δεινὰ, πῶς παρεκάλει τὴν τάδε, τί ὑπεσέθη εἰς τὸν τρίτον, τί ἐγραψεν εἰς τὴν τέταρτον καὶ πῶς ἐπὶ τέλους ἠμῶρεσε νὰ κα-

τανικήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια. Ἡ γοργὴ τῆς ὀμιλίας ἐνεῖχεν ὅλην τὴν θέρμην τῆς ἐνεργείας της καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐπιώδους τῆς ἦτο σήμερον ἐστερημένη τοῦ συνήθους ἀπελπισμοῦ.

«Μοῦ ἔδωκαν πλέον τὸ λόγο τους πῶς θὰ δεχθῶν τὸν Κίμωνά μου χωρὶς ἄλλο» μοὶ εἶπε· «λίγη ἐργασία θὰ ἔχη στὸ γραφεῖο, ὥστε νὰ ἐξηκολούθησῃ καὶ τὴ σπουδὴν τοῦ στὸν ἴδιον καιρὸ. Ὁ μισθὸς στὴν ἀρχὴ δὲν εἶνε μεγάλος· μὰ θὰ του φτάνῃ τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὰ ἐξοδὰ του. Ἐμένα δὲ θέλω νὰ μου δῶν τίποτα, τίποτα. Θὰ περᾶσω ὅπως μπορέσω. Τὰ λεπτὰ πού μου μένου ἀπὸ τὴν ὑπενοικίασι, πάντα θὰ μου φτάσουν γιὰ μὴ φέτα ψωμί. Ὅ,τι μπορῶ κάνω ἡ δυστυχισμένη.»

Ἐξῆγαγε τότε ἐκ τοῦ κώπου της ἐν κυτίδιον ἐκ πορφυροῦ δέρματος, τὸ ἦνοιξε καὶ μοὶ ἐπέδειξεν, ἀναπαύομενον ἐπὶ τοῦ βελουδίνου ἐμπετάσματος, δακτυλίδιον χρυσοῦν μ' ἕνα ἀκτινοβόλον ἀδάμαντα. Κόσμημα τόσο λαμπρὸν εἰς τὰς χεῖρας γυναικὸς τόσο δυστυχισμένης ἦτο ἐκ τῶν ἀλγεινοτέρων δι' ἐμὲ ἀντιθέσεων. Τὸ εἶδα ἐπ' ὀλίγον, χωρὶς νὰ εἶπω λέξιν.

«Τὸ τελευταῖον πού μῶμεινε!» ἐπανήρχισεν ἡ κυρία Ζήνου. Εἶμαι ἀναγκασμένη νὰ τὸ βάλω ἐνέχυρο γιὰ μερικά λεπτὰ, πού τὰ ἔχω τόρα ἀνάγκη... Θέλω νὰ κάμη ὁ Κίμων μου μὴ φορεσιὰ ἰσοῦχα καλὰ καὶ νὰ πάῃ καὶ ἕνα καλὸ χροῦζιλίκι γιὰ τῆς πρῶτες ἡμέρας πού θὰ μῆθ' ἐπὶ τοῦ γραφείου. Εἶνε, μάτια μου, ὅλοι τους καθὼς ποῖπει ἐκεῖ μέσα, ἕνας ἕνας! καὶ δὲν θέλω ἐγὼ, δὲν καταδέχομαι νὰ μείνῃ μαζί τους παραπονεμένο καὶ ἄμοιρο τὸ παιδί τῆς Ἀσπασίας. Λεπτὰ στὴν τσέπη εἶνε ἡ καλλίτερη σύστασι σὲ τέτοιαις περιστάσεσι».

Πάλιν ἀναπῆδα ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρχοντικῆς ἀξιοπρέπειας. Ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐκρόπτετο σήμερον τῆς μητρὸς ἡ ἀκαμία καὶ αὐταπάρητος ἀγάπη πρὸς υἱόν, ἀγαπῶντα καὶ περιποιούμενον περισσότερο αὐτῆς τὸ σκυλάκι του — εἰς καιρὸν μάλιστα κατὰ τὸν ὅποιον τῆς ἀγάπης του καὶ τῆς θωπειᾶς του πρὸ πάντων εἶχε χεῖραν ἡ δυστυχισμένη ἐκεῖνη!...

Ὅπως εἶχον τὰ πράγματα, ὅταν ἐφθασεν αἰφνιδίως ἐξ Ἰθάκης ὁ γέρον-Ζῆνος. Ἡ ἔλευσις του καταπαινεῖ τὴν σύζυγόν του. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μὲ εὔρε καὶ μὲ συννωμένας ἐξ ἀπελπισίας χεῖρας:

«Κακὸς οἰωνός! κακὸς οἰωνός!» ἀνέκραξε, πνίγουσα, ἵνα μὴ ἀκουσθῇ, τὴν φωνήν. «Ὅταν εἶνε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος στὸ σπίτι, ὅλας ἡ δυστυχίας τοῦ κόσμου μὲς ἐρχονται. Εἶνε ραγουσιάρης, γουραούζης. Ἀμα τὸν εἶδα μπισσά μου ἐκόπηκαν τὰ ἥπατά μου. Ποῖος τὸ ξέρει τί μὲς περιμένει ἀκόμη... Ποῖος ξέρει τί θὰ ξεπάσῃ στὸ κεφάλι μου! Φοβοῦμαι γιὰ τὸν Κίμωνά...»

— Καί τί ἤλθε νά κάμη τόρα ;

— Αἰ, ἐπούλησε, μάτια μου, καί τὸ τελευταῖό του ρέπεδο καί ἤλθε ἰδῶ-γάμου νά φάγη μὲ τὴν ἡσυχία του τὰ λεπτά. Καί μὴ δά μπορεῖ νά κάμη αὐτὸς πολλὸν καιρὸ χωρὶς τὴ λιπακάδα τῆς Ἀθήνας ; Παλῆξ συνήθεια, βλέπεις, γιὰ τῆς ἀμαρτίας μου.

— Κάνει τοῦλάχιστον καμμιά βοήθεια στὸ σπίτι ; δὲν τὸ πιστεύω . . .

— Αὐτός ; αὐτός νά μου δώσῃ τῆς δυστυχισμένης λεπτό ; Χριστὸ καί Παναγία μου ! Θὰ δουλεύῃς, μοῦ ἔλεγε τῆς προάλλες· ὅσω δουλεύεις θὰ ζῆς· ἂν σταυρώσῃς ποτὲ τὰ χέρια δὲν ξέρω τίποτα, νά ... Κακοὶ ἄνθρωποι, παιδί μου, κακοὶ !

Δὲν μοῦ ἔμεινε περὶ αὐτοῦ ἀμφιβολία. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμποδίσε τὴν ἐκπληξίν μου νά διεγερθῆ εἰς τὸ ἔπακρον, ὅταν μίαν νύκτα, — ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ γέρω-Ζήνου — ἐπιστρέφων ἀρχὰ νά κοιμηθῶ, ἤκουσα ἀγρίας φωνὰς λογομαχίας. Ὁ θύρσιος προήρχετο ἐκ τῶν δωματίων τῆς οἰκογενείας. Μερικοὶ τῶν ἐνοίκων ἦσαν ἐξυπνοὶ καί ἤκουοντο ἐκ τοῦ διαδρόμου μετὰ περιεργείας ... Ἐκ τῆς πολυειδοῦς δυστυχίας τῆς οἰκογενείας μόνη ἡ πόμπουσις αὐτῆ εἶχε λείψῃ ἕως τόρα· ἰδοὺ δὲ ὅτι ἀπόψε προσετίθετο καί αὐτή. Τὰ αἶσχη τῶν ἐξετυλίσσοντο ἐν βοῇ καί λεπτομερείᾳ. Ὁ γέρω-Ζήνος καί ὁ υἱὸς του ἔβριζον τὴν γυναῖκα καί τὴν κατηγόρουν. Ἐκεῖνη ἀνθίβριζε καί ἀπελογεῖτο. Πῶς ἐξέσπασεν ἡ ἔρις τόσον ἀπότομος καί αἰφνιδια, ἦτο ἀκατανόητον. Εἶχον ἤδη ἐκτραχυνθῆ, ἀπομακρυνθῆ τοῦ θέματος καί δὲν ἠμποροῦσα νά μαντεύσω τὴν ἀρχήν. Ὅσοις δὲ ἠρώτησα τί ἔπαθαν, δὲν ἤξευραν νά μου ἀποκριθοῦν.

«Εἶνε δύο ὄρες τοῦ τρώγονται ἔτσι» μοῦ εἶπε κάποιος. «Μήπως μποροῦμε νά καταλάβουμε καί μεῖς τίποτα ; Εἶνε, φαίνεται, οἰκογενειακά.

— Περίεργα· πρώτη φορὰ συμβαίνει ἕνα τέτοιο πράγμα» ἐπρόσθεσεν ἄλλος. «Ἡ καὶ μὲν ἡ κυρία Ἀσπασία εἶχε φυλαχθῆ ἕως τόρα ...

— ὦ, ἡ δυστυχισμένη ! ...

— Ἐκεῖνος ὁ ἀλιτήριος δὲν θὰ ἤλθε, καθὼς βλέπω, μὲ καλὸς σκοπούς. Ἀκούτε τί ἀγριοφρονάρεις ποῦ βγάξεις !

Ἡ φωνὴ τοῦ γέρω-Ζήνου ἀντήγει πραγματι-

κῶς ἀποτρόπαιος. Ἀλλὰ περισσότερον αὐτῆς μοῦ ἐφαίνοντο φοβερά τὰ ἀσεβῆ σχόλια τῶν ἀκροατῶν καί τὰ εἰρωνικά μειδιήματα, τὰ ὁποῖα ἔβλεπα ἰγνογραφούμενα ἐπὶ μερικῶν προσώπων...

Ἦτο πλέον ἀνυπόφορον. Ἐπρεπε νά κάμω χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων μου, ὡς φίλου πλέον οἰκογενειακοῦ, νά ἐπέμβω εἰς τὴν ἔριδα. Αὐτὰ ἐσκεπτόμην καί ἐβασάνιζα, φοβούμενος μήπως ἀντὶ καλοῦ προζενήσω κακόν, ὅταν ἐξαίφνης ἐγένετο βοή καταχθονία, κρότων, βημάτων, κτυπημάτων, φωνῶν ἀγρίων, ἐξ ὧν ἀντήχησεν ὑπὲρ πάσας διάτορος ἡ ἀνακραυγὴ τῆς Ἀσπασίας :

«Βοήθεια, ὦ ! βοήθεια ὦ ! βοήθεια !»

Ἔρμησα εὐθὺς πρὸς τὴν θύραν—ὀπίσω μου καί οἱ ἄλλοι—τὴν ὄθησα καί παρέστην πρὸ τοῦ φοβεροῦ θεάματος. Καί οἱ τρεῖς ἐκεῖ μέσα ἀπετέλουν σύμπλεγμα στενόν. Ὁ Ζήνος εἶχεν ἐπιπέσει κατὰ τῆς συζύγου του καί τὴν ἐκτύπη· ἂν ὁ υἱὸς του τὸν ἐβοήθει ἢ ἂν προσεπάθει νά τὸν ἐμποδίσῃ, ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἠμπόρεσα νάντιληρθῶ....

Μετὰ κόπου κατορθώσαμεν νά τους χωρίσωμεν. Ἐσύραμεν ὅπως ἠμπορέσαμεν τὸν ἐξηγρωμένον σύζυγον καί τὸν ἐκλείσαμεν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ὁ Κίμων ἔμεινε μαζί του. Καί ὅταν ἐπεστοῦσαμεν πάλιν εἰς τὴν αἴθουσαν, εἶδομεν ὑπὸ τὸ χαμλωμένον φῶς τοῦ λαμπτήρος τὴν εἰκόνα τῆς ὀπίστης δυστυχίας. Μελανεμίμων ἡ Ἀσπασία, μὲ τὴν κόμην λυμένην, κατέκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου γονυπετής, συντετριμμένη, οἰκτοῦ, μὲ συννηωμένας τὰς χεῖρας ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἀσθμαίνουσα καί ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς ψυχῆς ἐκβάλλουσα ἐν ὦ ! δικαιοκρομένον ὡς ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου.

Ἡ εἰκὼν αὕτη μὲ κατεδίωξεν ἀπαισία δι' ὅλης τῆς νυκτός· καί τόρ' ἀκόμη, μετὰ τόσα ἔτη, τὴν ἔχω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Βλέπω τὴν ἀσθενῆ γυναῖκα, τὴν ἀτυχῆ σύζυγον καί μητέρα, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἐστεοῦθη ὑπὸ τῆς δυσμενοῦς τύχης ὅλων τῆς τῶν ἀγαθῶν, δὲν εἶχε τόρα διὰ παραγορίαν οὔτε κἂν τὴν οἰκογενεῖαν, τὴν ἀνέξοδον ἀγάπην τῶν τέκνων τῆς καί τοῦ συζύγου. Ἀλλη, καί πτωχοτέρα, εἰς αὐτὴν καί μόνην θὰ εὑρισκεν εὐτυχίας θησαυρόν· ἐν ὧ τόρα αὐτῆ, καί πλουτοῦσα, θὰ ἦτο πάλιν δυστυχισμένη, αἰωνίως δυστυχισμένη ...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δ. ΑΙΜΙΝΗΤΟΥ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ

[Συνέχεια καί τέλος· ἴδε σελ. 241]

Ε'.

Τοιαύτη περίπου ἡ κοσμογονικὴ θεωρία, δι' ἧς ὁ Laplace ἐξήγησε τὴν γέννησιν τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Εἶνε ὅμως αὕτη ἀραγε ἀκριβής ; Ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὑποθέσεων, δὲν ἀρκεῖ νά ἀνέλθωμεν ἐκ τῶν φαινομένων εἰς τὰ αἴτια, δὲν ἀρκεῖ νά ἐρευνήσωμεν ἂν τὰ ὑποτιθέμενα αἴτια διατελοῦσιν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς πάντα τὰ γνωστὰ φαινόμενα, εἶνε ἀνάγκη νά σπουδάσωμεν ἀπάσας τὰς συνεπειὰς τῶν ὑποτιθεμένων αἰτίων, καί νά ἀναζητήσωμεν ἂν αὗται πράγματι ὑπάρχωσιν ἐν τῇ φύσει. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπόθεσις τις, καί ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη λάβει ἐπιστημονικὸν κύρος διὰ τῆς παρατηρήσεως ἢ τοῦ ὑπολογισμοῦ, παρουσιάζει μεγίστην πιθανότητα, σχεδὸν ἐπιστημονικὴν βεβαιότητα, ἀνεπίδεκτον σπουδαίων ἀμφιβολιῶν. Οὕτω συνέβη προκειμένου περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κυμάνσεων τοῦ φωτός, ἧς οὐδεὶς σήμερον σοβαρῶς σκεπτόμενος τολμᾷ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητα, οὕτω συνέβη καί περὶ τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἑλξεως. Ἡ θεωρία τοῦ Laplace εὐρίσκειται βεβαίως ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς πάντα σχεδὸν τὰ φαινόμενα τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, πλὴν διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νά εἰπωμεν ὅτι κέκτηται ἐπιστημονικὸν κύρος. Πρὸς τοῦτο χρειάζονται θετικώτεροι ἀποδείξεις, ὁποῖας μόνη ἡ παρατήρησις καί ὁ μαθηματικὸς ὑπολογισμὸς δύνανται νά παράσχωσιν. Ἐλλείψει ὅμως τοιούτων ἂς ἴδωμεν πῶς ἄλλως δυνάμεθα νά ἀξήσωμεν τὴν πιθανότητα αὐτῆς.

Ἐν τῇ ἑλλειπτικῇ κινήσει τοῦ πλανήτου Ἐρμου περὶ τὸν Ἥλιον παρουσιάζονται ἀνωμαλῆαι τινές, τὰς ὁποῖας οἱ ἀστρονόμοι δὲν ἠδυνήθησαν μέχρι σήμερον νά ἐξηγήσωσιν. Αἱ ἀνωμαλῆαι αὗται θὰ ἐξηγοῦντο πληρέστατα, ἂν ἡ περικαλλὴς γείτων τοῦ Ἐρμου Ἀφροδίτη εἶχε δορυφόρον. Πλεῖστοι ἀστρονόμοι ἀπὸ 250 περίπου ἔτων καί ἐντεῦθεν ματαίως ἀνεζήτησαν πλησίον αὐτῆς τοιοῦτον. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης, ἣν τελευταῖον ἔλαβε διὰ τὴν Οὐράνιον Μηχανικὴν ἡ εὑρεσις τοῦ δορυφόρου τοῦ ὠραιότερου ἀστέρος τοῦ οὐρανοῦ, παρεκίνησε καί ἡμᾶς νά ἀναζητήσωμεν τοῦτον διὰ τῆς τελειότερας πρὸς τοιαύτας ἐρεῖνας μεθόδου, διὰ τῆς ἀστρονομικῆς φωτογραφίας· ἐν ὑπῆρχε δορυφόρος, ὅσο μικρὸς καί ἂν ἦτο, θὰ καθίστατο αἰσθητὸς ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλάκῃς. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ πολλὰς ἐρεῖνας οὐδὲν εὑρομεν· ἡ Ἀφροδίτη δὲν ἔχει δορυφόρον.

Ἡ ἑλλειψὶς αὕτη ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι, ἀφοῦ ὅλοι οἱ λοιποὶ μεγάλοι πλανῆται, πλὴν τοῦ Ἐρμου, ἔχουσι τοιοῦτους. Ἀποτυχόντες ἐν τῇ ἀναζητήσει δορυφόρου τῆς Ἀφροδίτης, ἐζητήσαμεν τὸν λόγον τῆς ἐλλείψεως ταύτης· εἶχομεν τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν ἦτο τυχαῖον, καί θεωρήσαντες ὡς ἀληθῆ τὴν κοσμογονικὴν ὑπόθεσιν τοῦ Laplace, ἐζητήσαμεν νά ἴδωμεν ἂν ἡ ἰσχυρὰ ἑλξις τοῦ Ἥλιου, ἐνεκα τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, ἦτο ἱκανὴ νά παρακωλύσῃ τὴν γέννησιν δορυφόρου αὐτῆς.

Πῶς δὲ ἡ ἡλιακὴ ἑλξις ἠδύνατο νά συντελέσῃ εἰς τοῦτο ;

Γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ τὴν κοσμογονικὴν ὑπόθεσιν τῶν φωτονεφελῶν, ἕκαστος πλανῆτης ἐνεκα τοῦ βάρους καί τῆς ψύξεως τῆς μάζης αὐτοῦ ἔβαινε διαρκῶς συμπυκνούμενος καί σμικρυνόμενος τὸν ὄγκον. Συνέπεια ἀναπόφευκτος, κατὰ τοὺς νόμους τῆς Μηχανικῆς, τῆς συστολῆς ταύτης ἦτο ἡ αὐξήσις τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος αὐτοῦ· ἀλλ' αὕτη ἀναπτύσσουσα τὴν φυγόκεντρον δυνάμιν ὄφειλε νά καταστρέψῃ τὴν ἰσορροπίαν τοῦ πλανήτου καί συνεπῶς νά ἐπιφέρῃ τὴν ἀπόσπασιν δακτυλίων ἐξ αὐτοῦ καί τὴν γέννησιν δορυφόρων. Συγχρόνως ὅμως ἄλλη δυνάμις, προσερχομένη ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἑλξεως, ἔτεινε νά παραγάγῃ ὅλως ἐναντίον ἀποτελέσμα, ἔτεινε δηλαδή νά ἐλαττώσῃ τὴν ταχύτητα τῆς περιστροφῆς τοῦ πλανήτου περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ. Τίς ἡ δυνάμις αὕτη ; ἡ ἐνεκα τῆς βευστότητος τοῦ πλανήτου προκύπτουσα ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἑλξεως, παλίνροια. Καί ὄντως ἡ ἐντάσις τῆς ἡλιακῆς ἑλξεως ἐφ' ἑκάστου μορίου πλανήτου τινὸς δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ πλανήτου· ἀλλ' ἐλαττοῦται κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τῶν διαφόρων μορίων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἥλιου. Ἐὰν ὁ πλανῆτης εὐρίσκατο εἰς στερεὰν κατάστασιν, καί τοιαύτην ὥστε ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς ἐντάσεως τῆς ἑλξεως νά ἦτο μικροτέρα τῆς ἐντάσεως τῆς συνοχῆς τῶν μορίων τῆς μάζης αὐτοῦ, ἐὰν δηλαδή ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν ἦτο ἱκανὴ νά ἀποσπᾷ τὰ μέρη τῆς μάζης τοῦ πλανήτου ἀπ' ἀλλήλων, οὐδεμίαν ἐπιρροὴν θὰ ἠδύνατο νά ἀσκήσῃ ἐπὶ τοῦ σχήματος καί τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος αὐτοῦ. Ἰδὴν οὕτως ἔχει ἐπὶ τῶν ἀποσπασθέντων ἐκ τοῦ Ἥλιου πλανητῶν ; Ἡμεῖς ὑπέθεσαμεν ὅτι οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν βευστῇ, ἐν ἀερίδι· μάλιστα καταστάσει· καί αὕτη δὲ ἡ Γ' ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει αὐτῆς ὑπόκειται, ὡς ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἑλξεως, εἰς μεταμορφώσεως τινὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς· ὄφειλε νά ἔχη τοῦλάχιστον τὴν σκληρότητα τοῦ γάλακτος· ἵνα ἀποφύγῃ ταύτας. Ὅθεν πολὺ περισσότερον δὲν δύνανται νά ἀποφύγωσιν αὐτὰς οἱ ἐν βευστῇ καταστάσει εὐρισκόμενοι πλανῆται.

Ἐπὶ τούτων τὰ πλησιέστερον τοῦ Ἡλίου κείμενα μέρη, καὶ ἰδίᾳ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐστραμμένα, ἐλκόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἰσχυρότερον τῶν λοιπῶν, σχηματίζουσι προεξοχὴν τινὰ· ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πλανήτης στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ ταχύτερον ἢ περὶ τὸν Ἡλίον, ἢ περὶ τὸν ἄξονα κινήσεως αὐτοῦ τείνει νὰ συμπαρασύρῃ μετὰ τῆς λοιπῆς μάζης καὶ τὴν πρὸς τὸν Ἡλίον ἐστραμμένην προεξοχὴν. Πλὴν αὕτη ἐλκόμενη ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀποσπάται ἀπὸ τῆς λοιπῆς στρεφόμενης μάζης τοῦ πλανήτου καὶ μένει διαρκῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἡλίου.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπέρχεται ἄνευ ἐπιβόρῃς τινος ἐπὶ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ πλανήτου. Ἡ προεξοχὴ αὕτη τοῦ πλανήτου, παραμένουσα διαρκῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἡλίου, ἐπιφέρει ἐπὶ τῆς λοιπῆς, τῆς στρεφόμενης μάζης αὐτοῦ, τοιαύτην, ἥτις τείνει διαρκῶς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν περιστροφικὴν ταχύτητα αὐτοῦ. Ἄρα ἐὰν ἡ ἠλιακὴ ἔλξις εἴνε ἀκούωντος ἰσχυρὰ, οὐ μόνον ἡ ἐκ τῆς βαθμιαίας συστολῆς τῆς μάζης τοῦ πλανήτου προερχομένη αὐξήσις τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος αὐτοῦ ἀποβόρῃται ὑπὸ τῆς τριβῆς, καὶ συνεπῶς, διατηρουμένης τῆς ἰσορροπίας τῆς μάζης του, ἢ ἀπόσπασις δορυφόρων καθίσταται ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῆς περιστροφῆς αὐτοῦ ἐλαττοῦται βαθμηδόν, μέχρις οὐ καταστῆ ἴσος πρὸς τὸν χρόνον τῆς περιφορᾶς αὐτοῦ περὶ τὸν Ἡλίον. Ὅθεν οἱ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διατελοῦντες πλανῆται, οἱ εἰς ἀκούωντος μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εὐρισκόμενοι ἀπόστασιν, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι δορυφόρους, ὁ δὲ χρόνος τῆς περιστροφῆς αὐτῶν περὶ τὸν ἄξονα των θὰ εἴνε ἴσος πρὸς τὸν χρόνον τῆς περιφορᾶς αὐτῶν περὶ τὸν Ἡλίον, ἥτοι θὰ ἔχωσι διαρκῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἡλίον τὸ αὐτὸ ἡμισφαίριον.

Ὅ,τι εἶπομεν περὶ τῶν πλανητῶν ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν δορυφόρων· οὗτοι, εὐρισκόμενοι πλησίον τῶν οἰκείων πλανητῶν καὶ συνεπῶς ἐλκόμενοι ἰσχυρῶς ὑπ' αὐτῶν, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι δορυφόρους· ἕκαστος δὲ αὐτῶν ὀφείλει νὰ ἔχῃ διαρκῶς ἐστραμμένον τὴν αὐτὴν ἡμισφαίριον πρὸς τὸν πλανήτην αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ συμβαίνει πράγματι ἐν τῷ πλανητικῷ συστήματι· οὐδεὶς τῶν δορυφόρων ἔχει δορυφόρους· πάντες δὲ, κατὰ τὰς μέχρι σήμερον παρατηρήσεις, φαίνονται ἔχοντες ἐστραμμένον διαρκῶς τὸ αὐτὸ ἡμισφαίριον πρὸς τοὺς οἰκείους πλανήτας.

Προκειμένου ἤδη περὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς αὐτῆς περὶ τὸν Ἡλίον ἦτο ἐν ἀρχῇ μείζων τοῦ τῆς περιστροφῆς αὐτῆς περὶ τὸν ἄξονά της, ἢ ἐνέργεια τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡλίου γεννηθείσης ἐπ' αὐτῆς παλινδρομίας εἴτεινε νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν περιστροφικὴν αὐτῆς κίνησιν καὶ νὰ ἐξισώσῃ τὴν περὶ τὸν ἄξονα χρόνον τῆς περιστροφῆς πρὸς τὸν περὶ τὸν Ἡλίον

χρόνον τῆς περιφορᾶς αὐτῆς. Ἐρ' ὅσον δὲ αἱ χρονικαὶ περίοδοι αὗται διέφερον πρὸς ἀλλήλας, ἢ ἐλακτικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἡλίου, ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προξενηθείσης ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης προεξοχῆς, εἴτεινε νὰ ἐπαναφέρῃ ταύτην πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ποῖον δὲ ὑπῆρξε μέχρι σήμερον τὸ ἀποτελεσματικὸν τῆς τριβῆς ταύτης τῆς παλινδρομίας ἐπὶ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῆς Ἀφροδίτης; Δι' ὑπολογισμῶν βασιζομένων ἐπὶ τῶν ἐπιβραδυντικῶν ἐνεργειῶν τῆς ἠλιακῆς ἔλξεως, ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

1^{ον} Ἡ ἐκ τῆς παλινδρομίας τριβῆς ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης ἦτο τόσον ἰσχυρὰ, ὥστε ἐλαττοῦσα διαρκῶς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν αὐτῆς, κατέστησεν ἀδύνατον τὴν γέννησιν δορυφόρων.

2^{ον} Ἡ μέχρι σήμερον ἐνέργεια τῆς τριβῆς ταύτης, εἴτε τοσαύτη, ὥστε ὁ χρόνος τῆς περιστροφῆς τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸν ἄξονά της κατέστη περίπου ἴσος πρὸς τὸν χρόνον τῆς περιφορᾶς αὐτῆς περὶ τὸν Ἡλίον.

Ὅθεν ἴσα ἢ Ἀφροδίτη τελέσῃ μίαν ὀλόκληρον περιστροφὴν περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς χρειάζεται 225 περίπου ἡμέρας· τὸ ἡμισυ ἡμισφαίριον αὐτῆς εἴνε διαρκῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἡλίον, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ οὐδέποτε βλέπει ἠλιακὴν ἀκτίναν· τὸ ἡμισυ ἡμισφαίριον αὐτῆς ἔχει αἰωνίως ἡμέραν, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ αἰωνίως νύκτα!

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν εἴνε τόσον ἀσφαλῆ ὅσον καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως· οὐδέποτε ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυσις ἔσφαλεν. Αἱ κινήσεις τῶν πλανητῶν, αἱ μεταβολαὶ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ ἐν γένει τὰ οὐράνια φαινόμενα, ἅτινα ὁ ἀστρονόμος ἐπὶ τῆ βάσει τῶν μαθηματικῶν αὐτοῦ ὑπολογισμῶν προαγγέλλει, οὐδέποτε διεψεύσθησαν ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως. Ἄρα δὲν θὰ εἴχομεν τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας ἡμῶν, ἂν ἡ βάσις ἐρ' ἢς ἐστηρίχθημεν ἦτο ἀποδεδειγμένη ἐπιστημονικῶς, ἂν ἢ ἐκ φωτονοφῆλης παραγωγῆς τοῦ ἠλιακοῦ συστήματος εἴχεν ἐπιστημονικὸν κύρος, ἂν ἢ κοσμιογονικὴ θεωρίαι τοῦ Laplace δὲν εἴχεν εἰσέτι τὸν χαρακτηριστικὸν μόνον ὑποθέσεως.

Εἴνε ἀληθές ὅτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων ἡμῶν εἴχομεν πεισθῆ περὶ τῆς ἐλλείψεως δορυφόρου τῆς Ἀφροδίτης, ἔστω καὶ μικροτάτου. Πλὴν οὐδὲν ἐγνωρίζομεν περὶ τοῦ χρόνου τῆς περιστροφῆς αὐτῆς. Αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις ἀστρονόμων τινῶν ἦσαν οὐ μόνον ἀμφίβολοι, ἀλλὰ καὶ ἐναντία πρὸς τὰ συμπεράσματα ἡμῶν. Κατ' αὐτοὺς ἡ Ἀφροδίτη στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ Γῆ, εἰς 24 ὥρας.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰναζητήσωμεν δι' ἰδίων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεωρητικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἦτο πραγματικόν, ἔπρεπε νὰ ἴδωμεν εἰς πόσον χρόνον τελεῖται ἡ περιστροφή τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸν ἄξονα

αὐτῆς. Δυστυχῶς ὁ ἀργυροφειγῆς πλανήτης, ὁ περικαλλέστερος ὅλων τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ἢ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ κάλλους Ἀφροδίτη δὲν εἴνε τόσο εὐκόλος εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις. Καλύπτεται ἐπιμόνως ὑπὸ ἀτμοσφαιρῆς πικνῆς καὶ περιβάλλεται διαρκῶς ὑπὸ παχέως ἐκ νεφῶν καὶ ἀτμῶν πέπλου, ὅστις ἐμποδίζει τὰς ἐπ' αὐτῆς παρατηρήσεις ἡμῶν.

Πρὸς μελέτην τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἔχομεν ἀνάγκην δύο προσόντων, ἥτοι λίαν διαχυτοῦ οὐρανοῦ καὶ ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου. Ἐν Ἀθήναις ὁ οὐρανὸς χορηγεῖ ἡμῖν τὸ πρῶτον μετ' ἐκτάκτου μάλιστα ὑπεροχῆς· πλὴν δυστυχῶς ἡ ὑπεροχὴ αὕτη μηδενίζεται ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἡμετέρου τηλεσκοπίου ἐντελῶς ἀχρηστοῦ διὰ σπουδαίας ἐργασίας. Ὅθεν ἠναγκάσθημεν μετὰ πολλὰς ματαίας προσπαθείας νὰ παρατηρήσωμεν ἀπογοητευμένοι τῶν ἐρευνῶν τούτων, ἀναμένοντες εὐτυχεστέρως ἡμέρας διὰ τὸ ἡμέτερον Ἀστεροσκοπεῖον.

Προέλαβεν ὅμως ἡμᾶς ἄλλος. Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον ὁ διαπρεπὴς διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπίου τοῦ Μιλάνου κ. Schiaparelli, καταγινόμενος διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου εἰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης παρατήρησεν ὅτι ὁ χρόνος τῆς περιστροφῆς αὐτῆς περὶ τὸν ἄξονά της ἦτο ἴσος πρὸς τὸν χρόνον τῆς περιφορᾶς αὐτῆς περὶ τὸν Ἡλίον. Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ ἐξόχου Ἴταλου παρατηρητοῦ ἐπισφραγίζει τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ εἴχομεν φθάσει ἡμεῖς διὰ θεωρητικῶν ὅλων ἐργασιῶν, βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς κοσμιογονικῆς ὑποθέσεως τοῦ Laplace. (1)

Ἐντεῦθεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἄρχεται λαμβάνουσα ἐπιστημονικὴν κύρος· οὐ μόνον συνῆδει πρὸς πάντα τὰ γνωστὰ φαινόμενα τοῦ ἠλιακοῦ συστήματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆ βάσει αὐτῆς ἠδυνήθημεν νὰ ποσηγηθῶμεν τῆς παρατηρήσεως εἰς τὴν ἀνακάλυψιν νέων, ἅτινα ἤδη ἡ ἡμεῖς παρατήρησις πληρέστατα ἐπιβεβαιώσῃ.

Βεβαίως ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἀντιρρήσεις τινὲς κατὰ τῆς κοσμιογονικῆς ταύτης θεωρίας, πλὴν αἱ ἀντιρρήσεις αὗται δὲν φαίνονται ἡμῖν τοιαύται, ὥστε νὰ καταρτίψωσι τὸ μεγαλοφυῆς ἀριστοῦργημα τοῦ μεγάλου Γάλλου ἀστρονόμου. Τούναντιον ἐλπίζομεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ ἐπιστήμη προαγομένη βαθμηδὸν θέλει ὑπερνεύσῃ καὶ τὰς μικρὰς ταύτας δυσχερείας, ἀποδεικνύουσα πληρέστατα τὴν ὀρθότητά της ὑποθέσεως ταύτης. Τότε αὕτη θὰ ἔχῃ λύσει τὸ σπουδαιότερον πρόβλημα ἀρχαίων ὅσον καὶ ὁ ἀνθρώπος, καὶ εὐρῶ ὅσον ἡ φύσις ἢ περικλείει.

ΣΤ'.

Ἄφου εἶδομεν πῶς ἐγεννήθη τὸ πλανητικὸν

(1) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας ἡμῶν εἴχομεν ἀνακοινῆσαι τοῖς ἐν Πάρισι ἀστρονόμοις πρὶν ἢ ὁ κ. Schiaparelli δημοσιεύσῃ τὰς ἐξόχως παρατηρήσεις αὐτοῦ.

σύστημα, ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἤδη ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ ἐρευνα. Τὸ σύστημα αὐτὸ θὰ διατηρηθῇ ὅποιον ὑπάρχει σήμερον ἐπ' ἀπειρον; Ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπειροῦ ζωῆς, ἢ προώριστα νὰ καταστραφῇ ἡμέραν τινά; Ἡ ἐπιστήμη σήμερον δύναται νὰ ἀπαντήσῃ μετὰ βεβαιότητος εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας.

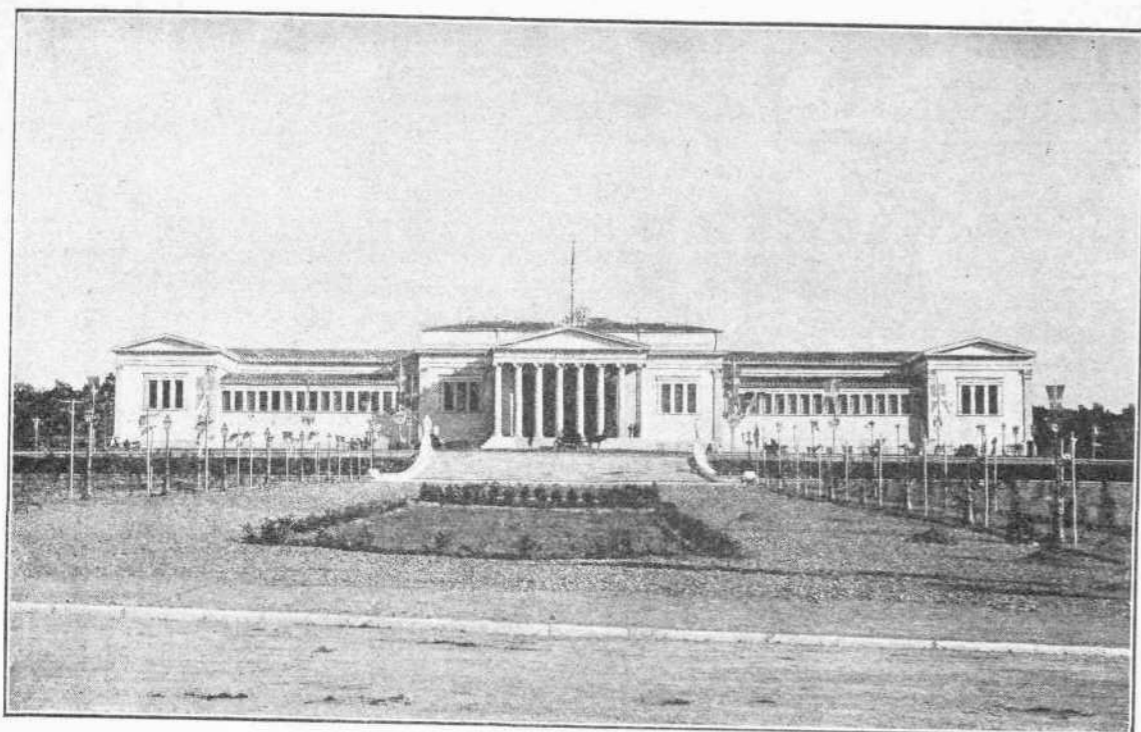
Οἱ πλανῆται, ὑπέκοντες εἰς τὴν παγκόσμιον ἔλξιν, κινοῦνται περὶ τὸν Ἡλίον διαγράφοντες περὶ αὐτὸν ἐλλειπτικὰς τροχιάς. Αἱ τροχιαὶ αὗται θὰ ἦσαν ἀκριβῶς μαθηματικαὶ ἐλλείψεις καὶ πάντοτε αἱ αὗται, ἐὰν οἱ πλανῆται εἴλκοντο μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω ἡ ἔλξις εἴνε παγκόσμιος, πᾶν μόνον ὕλης ἔλκει καὶ ἔλκεται· ἄρα ἕκαστος πλανήτης ἔλκεται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡλίου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν λοιπῶν πλανητῶν. Ἐντεῦθεν προκύπτουσιν ἀνωμαλίας τινὲς ἐν τῇ κινήσει τῶν πλανητῶν καὶ πλεῖσται μεταβολαὶ τῶν στοιχείων τῶν ἐλλειπτικῶν αὐτῶν τροχιῶν.

Δυνάμεθα νὰ γνωρίζομεν τὰς μεταβολὰς ταύτας; δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν τὰς διαφόρους καταστάσεις δι' ὧν διήλθε τὸ πλανητικὸν ἡμῶν σύστημα ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν; δυνάμεθα νὰ προῦπολογίσωμεν τί μέλλει νὰ συμβῇ ἐν αὐτῷ μετὰ χιλιάδας τινῶν ἐτῶν; βεβαίως. Ὁ ἀστρονόμος διὰ τοῦ εὐγενεστέρου ὄργανου τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, διὰ τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως, κατώρθωσε νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα ταῦτα.

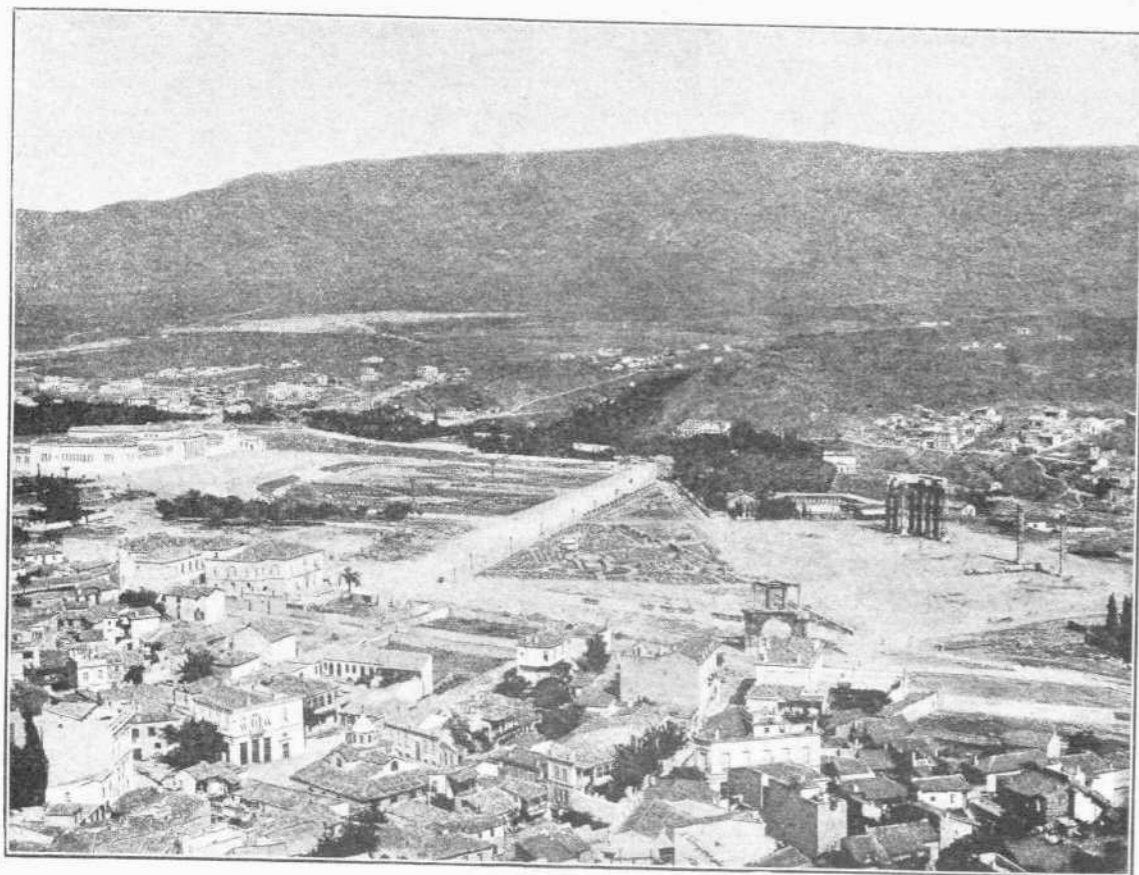
Τὰ πάντα ἐν τῷ ἠλιακῷ συστήματι μεταβάλλονται, αἱ ἐλλειπτικαὶ τροχιαὶ μετατίθενται καὶ μετασχηματίζονται, αἱ τομαὶ αὐτῶν μετὰ τῆς ἐλλειπτικῆς διατρέχουσι διαδοχικῶς τὰ διάφορα ζώδια, τὰ περιήλια διατρέχουσιν ὀλόκληρον κύκλον τοῦ οὐρανοῦ, αἱ ἀκριαὶ κλίσεις τῶν πλανητικῶν τροχιῶν μεταβάλλονται διαρκῶς, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ πλήθους τῶν μεταβολῶν τούτων ὑπάρχει τὸ ὑπερμένει σταθερόν· οἱ μεγάλοι ἄξονες τῶν ἐλλειπτικῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν μένουσι ἀμετάβλητοι· αἱ μέσαι ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εἴνε πάντοτε αἱ αὗται, ἢ ἀκριβεστέρων μεταβάλλονται περιοδικῶς μόνον, κυμαινόμενοι ἐντὸς ὀρισμένων ὁρίων, ἅτινα ἀδύνατον νὰ ὑπερβῶσιν. Ἄρα οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει νὰ πέσωσιν οἱ πλανῆται ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἐὰν οὐδὲ μίαν ἄλλη δύναμις πλὴν τῆς ἔλξεως ἐπιρραξῇ τὰς κινήσεις αὐτῶν.

Z'.

Ἄλλ' ἡ μηχανικὴ αὕτη στερεότης τοῦ πλανητικοῦ συστήματος συνεπάγεται ἄραγε τὴν αἰωνιότητά της ἐπὶ τῶν πλανητῶν ζωῆς; ἢ ἐπὶ τῆς Γῆς ζωῆς θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὑπάρχῃ ἐπ' ἀπειρον; Ἄς ἴδωμεν! Ὁ Ἡλιος εἴνε ἡ πηγὴ πάσης ζωῆς καὶ κινήσεως ἐπὶ τῆς Γῆς, αὐτὸς διὰ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτός του ζωογονεῖ ἡμᾶς· ἄρα τὸ ζήτημα τῆς διακινώσεως τῆς ζωῆς ἐπὶ

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΖΑΠΠΕΙΟΝ

Ο ΠΕΡΙ ΤΟ ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΧΩΡΟΣ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

της Γης ανάγεται εις τὸ δυνατόν ἢ μὴ τῆς ἐπ' ἕπειρον συντηρήσεως τοῦ Ἥλιου.

Τί θὰ γείνη ὁ Ἥλιος μετὰ χιλιάδας τινὰς ἐτῶν;

Δύο εἰσὶν αἱ ἀρχαί, ἐφ' ὧν σήμερον στηρίζονται αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι: ἡ τῆς διατηρήσεως τῆς ἕλης καὶ ἡ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας. Ἡ πρώτη ἀνεκάλυφθη ὑπὸ τοῦ διασέμου Γάλλου σοφοῦ Lavoisier, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς Γερμανοῦ φυσικοῦ Helmholtz. (1)

Οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς γεννᾶται, οὐδὲν ἐν τῇ φύσει ἀπόλλυται. Ἡ ὕλη πληροῖ τὸ Σύμπαν, ἐν τῇ δὲ αὐτῇ ὑπάρχει ἡ καλουμένη ἐνέργεια, ἥτις ὡς καὶ ἡ ὕλη οὐδέποτε ἀπόλλυται, ἀλλὰ μεταμορφοῦται ποικιλοτρόπως εἰς θερμότητα, εἰς φῶς, εἰς ἠλεκτρισμὸν, ἐν μίᾳ λέξει εἰς κίνησιν, καθόσον πάντα ταῦτα εἶνε κινήσεις ὑπὸ διαφόρων μορφῶν. Ἄρα ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐνέργεια, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Σύμπαντι, δύνανται νὰ μεταμορφωθῶσι ποικιλοτρόπως, ἀλλ' ἡ ποσότης ἀμροτέρων οὔτε αὐξάνει, οὔτε ἐλαττοῦται.

Πάν ἔργον εἶνε μεταμόρφωσις ἄλλου· οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς γεννᾶται. Πρὸς παραγωγὴν οἰουδήποτε ἔργου πρέπει νὰ δαπανήσωμεν ἄλλο τοῦλάχιστον ἰσοδύναμον. Πᾶσα κίνησις, πᾶσα δύνα-

μις, πᾶσα ἐνέργεια ἐπὶ τῆς Γῆς πηγάζει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τῆς ἠλιακῆς θερμότητος. Ἡ δύναμις τῶν καταρρακτῶν, αἱ κινήσεις τῶν ἀνέμων, ἡ ἐξάτμισις τῆς θαλάσσης, ἡ βροχὴ, ἡ δύναμις τῶν ζώων καὶ τόσα ἄλλα γῆινα φαινόμενα εἶνε μεταμορφώσεις τῆς θερμότητος τοῦ Ἥλιου, τῆς ἐν τῷ Ἠλίῳ ὑπαρχούσης ἐνεργείας.

Πόσα ὅμως εἶνε ἡ ἐνέργεια αὕτη καὶ ἐπὶ πόσον ἐτι χρόνον προόρισται νὰ ζῆσῃ;

Κατὰ τὴν θερμοδυναμικὴν ἢ ἠλιακὴν ἐνέργειαν εἶνε ὠρισμένη, πεπερασμένη ὁ Ἥλιος, ὡς αἱ κοιναὶ θερμοκρατικαὶ ἐστῖαι, περιέχει ὠρισμένην ποσότητα θερμότητος, ἥτις βραίνει διαρκῶς ἐξαντλουμένη.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν κ. κ. Pouillet, Violle καὶ Crova, ἡ ἐπιφάνεια ἐνδὲς τετραγωνικοῦ μέτρου, ἐκτιθεμένη καθέτως εἰς τὰς ἠλιακὰς ἀκτίνας, δέχεται κατὰ δευτερόλεπτον 0,4 τῆς θερμοκρατικῆς μονάδος, ἥτοι 0,4 τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος, ὅπου ἀπικεῖται πρὸς ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας ἐνδὲς χιλιογράμμου ὕδατος κατὰ 1°. Ὅθεν ὀλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς λαμβάνει θερμότητα ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς δύναντιν 300 τρισεκατομμυρίων ἵππων. Ἐκαστον δὲ τετραγωνικὸν μέτρον τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἥλιου ἐκπέμπει ἀνὰ πᾶν πρῶτον λεπτὸν ἐν ἑκατομμύριον

(1) Ἀμφότεραι τὰς ἀρχαὶ ταύτας ἐργάζονται οἱ ἀρχαῖοι.

περίπου θερμαντικές μονάδες. Άρα, κατά τους υπολογισμούς του William Thomson, εάν ο Ήλιος απελευθετώτο εξ άθροισμα και η θερμότης αυτού προήρχετο εκ καύσεως, θα εκλείπει ούτως εντός 6,000 ετών κατά μέσον όρον.

Εκ της μεγάλης θερμότητος, έν ο Ήλιος εκπέμπει καθ' όλας τας διευθύνσεις, η Γη μόλις λαμβάνει τή διακοσμία εκπομπουριστόν μέρος. Μέγιστον μέρος τούτου χρησιμεύει εις συντήρησιν της θερμοκρασίας της Γης, τδ δε υπόλοιπον, τδ χιλιοστόν περίπου του όλου, κατά τους υπολογισμούς του Helmholtz, απορροφάται υπό των ζώων και των φυτών, και αποτελεί σπουδαίαν πηγήν ζωής και δυνάμεως επί της Γης.

Ο Ήλιος λοιπόν εκπέμπων διαρκώς άφθονον ποσόν θερμότητος, όφείλει να ψύχεται, η θερμοκρασία αυτού όφείλει να καταπίπτη και τδ ποσόν της θερμότητος, όπερ εξ αυτού λαμβάνει η Γη, να ελαττωται συνεχώς. Η Γη επομένως όφείλει να βαινή ψυχομένη διαρκώς, τδ δε κλίμακα των διαφόρων τόπων αυτής να μεταβάλλονται άεννάως. Παρατηρήθη άραγε τοιούτον τι επί της Γης; Αι από 100 ετών ακριβείς θερμομετρικαί παρατηρήσεις και αι ιστορικαί παραδόσεις περί της βλαστήσεως των διαφόρων φυτών και δένδρων από των αρχαιοτάτων χρόνων, ουδεμίαν μεταβολήν των κλιμάτων της Γης δεικνύουσιν. Η ηλικία και η άμπελος εύδοκίμοισιν εις τδ περί τών Αθηνών ως πρό 2,500 ετών, ένω μικρά μεταβολή του κλίματος επί τδ ψυχρότερον θα καθίστα τούτο αδύνατον. Άρα η θερμοκρασία του Ήλιου ούδόλως μεταβλήθη από της ιστορικης εποχής μέχρι σήμερα.

Πώς λοιπόν ο Ήλιος κατορθώνει να αναπληρωτή την μεγίστην θερμότητα, έν διαρκώς εκπέμπει εις τδ διάστημα; Η επιστήμη σήμερα διδάσκει ότι προς παραγωγήν θερμότητος έχομεν τρεις διαφόρους πηγάς: α) τας χημικας ενεργείας, β) τας τριβας και γ) τας συγκρούσεις.

Εάν η θερμότης του Ήλιου προήρχετο εκ των έν αυτό, μεταξύ των συστατικών του στοιχείων, χημικών ενεργειών, μόλις θα ήδύνατο να διατηρηθη ούτος επί 3,000 έτη τδ πολύ, ένω αι ιστορικαί παραδόσεις διδάσκουσιν ημάς ότι είνε πολύ αρχαιότερος. Εάν λοιπόν δεν ελάμβανεν άλλοθεν την θερμότητα αυτού θα είχαν ήδη σβεσθη, θα είχαν ήδη μεταβληθη εις σώμα ψυχρόν και σκοτεινόν. Άρα η θερμότης αυτού δεν όφείλεται εις τας χημικας ενεργείας.

Εάν η θερμότης του Ήλιου προήρχετο εκ τριβας, έπρεπε μέγιστα σώματα να κινώνται επ' αυτού μετά μεγίστης ταχύτητος, τούθ' όπερ δεν έπιχωροϋνται υπό της παρατηρήσεως.

Υπολείπεται λοιπόν ήδη η πτώσις σωμάτων επ' αυτού μετά μεγίστης ταχύτητος. Αλλά πόσα

τοιούτα σώματα έπρεπε να πίπτωσιν επί του Ήλιου, δια να διατηρήσωσιν την θερμότητα αυτού; εύκολος ο υπολογισμός. Κατά τους πιθανότερους υπολογισμούς, απαιτούνται 13,000 χιλιάδες χιλιάδες κατ' έτος επ' εκάστου τετραγωνικού μέτρου αυτού.

Η λύσις όμως αυτή είνε άπραάδεκτος; η Ουράνιος Μηχανική την άπορίπτει έχουσα άποδείξεις του έναντίου. Πράγματι η πτώσις τούτων της ύλης επί του Ήλιου αύξάνουσα την μάζαν αυτού, θα ήύξανε συγχρόνως και την ελαστικήν αυτού ενεργειαν επί των πλανητών. Όθεν αι αποστάσεις τούτων από του Ήλιου θα έσμικρόνοντο, αι ταχύτητες της κινήσεως αυτών θα ήύξανον και οι χρόνοι περιφοράς αυτών περί τον Ήλιον θα ελαττωούντο: αλλά ταύτα δεν συμφωνούσι προς τδ πράγματα. Αι από των αρχαιοτάτων χρόνων γνωσταί αστρονομικαί παρατηρήσεις διδάσκουσιν ημάς ότι αι αποστάσεις των πλανητών από του Ήλιου ούδόλως μεταβλήθησαν μέχρι σήμερα. Άρα, αν και δεχόμεθα ότι μέρος της θερμότητος του Ήλιου συντηρείται υπό των χημικών ενεργειών και της πτώσεως επ' αυτού μετεωρικής ύλης, αδύνατον όμως να δεχθώμεν ότι αι πηγαι αυται αναπληροϋσι τδ όλον της υπ' αυτού εκπεμπομένης εις τδ άπειρον θερμότητος.

Όθεν λοιπόν ο Ήλιος λαμβάνει την θερμότητα ταύτην; Ίδού τί συμβαίνει.

Ο Ήλιος κατά μέγα μέρος εύρίσκειται ακόμη εν αερώδει καταστάσει: γνωρίζομεν δε σήμερα ότι, όταν αερίον τι συστέλλεται εξ άπολείας θερμότητος, η εκ της συστολής γεννωμένη θερμότης είνε μείζων εκείνης, ητις απαιτείται όπως διατηρήση την θερμοκρασίαν του: η θερμότης έν κερδίζει, ως εκ της συμκρούσεως αυτού, είνε ικανή να διατηρήση την θερμοκρασίαν του αμείωτον. Ούδέν έν τη φύσει απόλλυται: η ενεργεια ητις συνετέλει εις διατήρησιν του όγκου, δεν χάνεται, αλλά μεταμορφούται άπλούστατα εις θερμότητα, αναπληροϋσαν εκείνην ητις έφυγεν.

Όθεν η συντήρησις της θερμοκρασίας του Ήλιου εξηγείται δια της συστολής αυτού ως εκ της ελξεως και της άπολείας: θερμοότητος. Επειδή δε η μάζα αυτού είνε μεγάλη και η παραγομένη έντεϋθεν θερμότης είνε καταπληκτική.

Ο Helmholtz, όστις πρώτος κατά τδ 1853 έπέδεινε την λύσιν ταύτην, υπελόγησεν ότι εάν η διάμετρος του Ήλιου σμικρόνηται ετησίως κατά 80 μόνον μέτρα, τούτο και μόνον αρκεί όπως αναπληρωθή ολόκληρον την υπ' αυτού κατ' έτος εκπεμπομένην θερμότητα.

Κατά ταύτα μόλις μετά 9500 έτη η φαινομένη διάμετρος του Ήλιου θέλει σμικρυνθη κατά 1" τόξου. Αν δε η συστολή του Ήλιου είνε μείζων ταύτης, η θερμοκρασία αυτού αύξάνει κατ'

έτος άντι να ελαττωται. Άρα, κατά την θερμοδυναμικήν, η Ήλιος διαρκώς συμκωνόμενος, κατώρθωσε να διατηρήση την θερμοκρασίαν αυτού, αν και η έν αυτό ενεργεια ελαττωται άκαταπίπτως.

Όθεν ο Ήλιος πρό τινων χιλιάδων ετών κατείχεν έκτασιν κατά πολύ μείζονα εκείνης, έν έχει σήμερα: υπήρξεν εποχή, καθ' έν επλήρου ολόκληρον τδ υπό της τροχιάς της Γης περιλαμβανόμενον διάστημα, και άλλα καθ' έν εξεταίνεται μέχρι της τροχιάς του μάλλον άπομεικρουμένου πλανήτου. Ποϋ άγει λοιπόν ημάς η θερμοδυναμική; Ποιον συμπέρασμα συνάγομεν έντεϋθεν; Ο Ήλιος πρό του σχηματισμού του πλανητικού συστήματος εξεταίνεται πέραν της τροχιάς του Ποσειδώνος: ήτο δηλαδή ακριβέστατος εν καταστάσει φωτονεφέλης. Ίδού λοιπόν και άλλα σπουδαιοτάτη μάλιστα άποδείξεις της εκ φωτονεφέλης καταγωγής του ηλιακού συστήματος.

Η'

Και ήδη ο Ήλιος θα εξακολουθήση επ' άπειρον συστέλλόμενος και διατηρών την θερμοκρασίαν αυτού; Όταν σώμα τι εύρισκόμενον εν αερώδει καταστάσει συστέλλεται εξ άπολείας θερμότητος, διατηρεί αμείωτον την θερμοκρασίαν αυτού μέχρι της στιγμής, καθ' έν άρχεται να υγροποιήται. Από της στιγμής όμως ταύτης, επειδή τα στερεά και τα υγρά σώματα συστέλλόμενα εξ άπολείας θερμότητος ψύχονται, η θερμοκρασία του καταπίπτει μέχρι: ου άπολεσθη πάσα η θερμότης αυτού.

Κατά τους υπολογισμούς του τούτου Αμερικανού αστρονόμου Newcomb, εάν ο Ήλιος εξακολουθήση την σημερινήν έκπομπήν θερμότητος μετά 5,000,000 έτη τδ πολύ θα έχη μόλις τδ ήμισυ της ενεστώσεως διαμέτρου αυτού. Τότε η πυκνότης αυτού θα είνε οκτάκις μείζων της σημερινής, έν τοιαύτη δε περιπτώσει είνε πιθανόν ότι δεν θα δυναθη να διατηρηθη πλέον εν αερώδει καταστάσει: θα αρχίση λοιπόν να υγροποιήται και συνεπώς να ψύχεται.

Όθεν κατά τον Newcomb, ο Ήλιος μόλις δύναται να συντηρήση την επί της Γης ζωϊκήν και φυτικήν ζωήν επί 10,000,000 έτη ακόμη από σήμερα. Υπολογίζοντας δε τδ παρελθόν και τδ μέλλον του Ήλιου, βλέπομεν ότι ο βίος ολόκληρος αυτού από της γεννήσεως μέχρι του θανάτου του δεν θα υπερβη τδ 30,000,000 ετών.

Θά ελθη λοιπόν ημέρα καθ' έν η ηλιακή θερμότης, ητις είνε η πηγή της υπάρξεως των ζώων και των φυτών και η παραγωγός δύναμις πάσης κινήσεως επί της Γης, θα αρχίση να ελαττωται: ο Ήλιος θα αρχίση να ψύχεται, και η θερμοκρασία της Γης να καταπίπτη. Τα κλίμακα των διαφόρων τόπων θα γεινώσιν επί μάλλον και μάλ-

λον ψυχρά: πολλά των δένδρων, πολλά των φυτών, πολλά των ζώων θα αρχίσωσι να εκλείπωσι δια παντός από της επιφανείας της Γης, ένω άλλα θα κατέρχωνται από των βορειότερων κλιμάτων προς τδ μεσημβρινώτερα! Ο Ήλιος ψύχεται! Οι πάγοι των δύο πόλων έκτείνουσι βαθμύδην την κυριαρχίαν αυτών προς τον Ίσημερινόν: η ζωή έν γενει, η τε φυτική και η ζωϊκή κατέρχεται προς τας μεσημβρινάς χώρας. Μικρόν κατά μικρόν, η μία μετά την άλλην αι βόρειοι πόλεις έρημοϋνται, εξαφανίζονται: αποθνήσκουσι και αυται ως παν ό,τι γεννάται: η ζωή, η κίνησις, ο πολιτισμός αυτών αντικαθίστανται υπό έρημίας, υπό νεκρικής σιγής, υπό άγρίας παγωμένης φύσεως: εκεί όπου επί χιλιατηρίδας ολόκληρους υπήρξε τόση δύναμις, τόσον πνεύμα, τόση δόξα, τόση εύτυχία, η ζωή είνε αδύνατος, η ζωή διώκεται άμειλίχως, άγρίως υπό του ψύχους, υπό του θανάτου: τδ άριστουργήματα της τέχνης, τδ άριστουργήματα της επιστήμης, τδ άριστουργήματα του πνεύματος καταστρέφονται, θάπτονται, καλύπτονται υπό κολοσσαίων πάγων.

Ο Ήλιος άεννάως ψύχεται, τδ ανθρώπινον γένος διαρκώς έκπατριζεται, καταφεύγον και συγκεντρούμενον εις τας περί τον Ίσημερινόν χώρας. Τδ πανίσχυρον άστρον της ημέρας εξασθενεί, γηράσκει, χάνει διηνεκώς τδ φως αυτού! μεταβάλλει άεννάως χροιάν! λαμβάνει αλληλοδιαδόχως όλα τδ χρώματα του φάσματος, τείνον επιμόνως προς τδ ερυθρόν, τδ χρώμα της αγωνίας, τδ χρώμα του θανάτου αυτού. Ο όγκος αυτού σμικρύνεται, τδ ψύχος καθίσταται επί μάλλον και μάλλον άφύρτητον, και η περί τον Ίσημερινόν ζώνη, ένθα η ζωή είνε εισέτι δυνατή, σμικρύνεται, στενοϋται συνεχώς. Και άλλα ζώα και άλλα δένδρα, και άλλα φυτά εκλείπουσι δια παντός. Αι θάλασσα παχύνουσιν η εξάτμισις αυτών σταματά, ένω συγχρόνως και τδ τελευταία νερά εκλείπουσιν ίνα βρέξωσι δια τελευταίαν φοράν την επιφανείαν της Γης. Ούδαμου ύδωρ, ούδαμου άτμός, ούδαμου βροχή, ούδαμου νέφος: διαυγής ούρανός πανταχού. Τδ ανθρώπινον γένος αποθνήσκει εκ του ψύχους. Αι πηγαι έστειρευσαν, αι λίμναι εκρυσταλλώθησαν, οι ποταμοί επάγωσαν η εξαράνθησαν, άποστειλάντες πρό πολλού και τας τελευταίας σταγόνας του ύδατος αυτών εις την θάλασσαν. Οι άνεμοι έπκυσαν να διατρέχωσι την επιφανείαν της Γης, η ατμόσφαιρα ήρμεϊ: η θάλασσα δεν κινείται, ο ωκεανός δεν ταράσσεται πλέον υπό των τρικυμιών, υπό των άνέμων, υπό των παλλίζουσιν. Τδ φως της ημέρας ελαττωται άκαταπίπτως: τδ παν σκοτίζε-ται, τδ παν περιβάλλεται μαύρον, πένθημον, σκοτεινήν χροιάν: ο ούρανός αυτός χάνει συνεχώς τδ ωραϊόν, τδ εύθυμον αυτού κτανόν χρώμα: οι άστέραι είνιν όραταί έν πλήρη μεσημβρία. Πάσα

ζωή, πᾶσα κίνησις ἐκλείπει· τὸ πᾶν καταστρέφεται, παγώνει, ἡρμεῖ! Καὶ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος, καὶ τὸ τελευταῖον δένδρον, καὶ τὸ τελευταῖον φυτόν ἐνεκρόθησαν, ὑπέκυψαν εἰς τὸν θάνατον!

Οἱ πάγοι καλύπτουσιν ὀλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς· μικρὸς, ἐρυθρὸς, ψυχροαγαθὸν Ἥλιος μόλις ἐκπέμπει ὀλίγας ἀκτίνας, μόλις φωτίζει, ὡς ἀμυδρὸς φανὸς νεκροταφείου, τὸν τάφον ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν τάφον τῆς ζωῆς, τῶν ὀνείρων, τῶν κάλλους, τῶν παθῶν, τῆς ματαιότητος.

Καὶ αἱ τελευταῖαι τοῦ Ἥλιου ἀκτίνες δίδουσι πρὸς τὴν Γῆν τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἀσπασμόν! Ὁ Ἥλιος μεταβλήθη ἤδη εἰς ψυχρὸν εἰς σκοτεινὸν σῶμα ἄνευ φωτός, ἄνευ θερμότητος· σκότος καὶ αἰωνία νύξ περιβάλλει πενθίμως τὴν Γῆν, ψυχρὰν, ἀτάραχον, σιωπηλὴν, ἀναίσθητον, νεκράν. Ἡ φύσις πενθεῖ! εἰς ἀστὴρ ἐσθῆθη, ἐν ὀλόκληρον ἡλιακὸν σύστημα ἀπώλετο!

Θ'.

Καὶ ἡ Γῆ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ψυχρὰ, παγωμένη, σκοτεινὴ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ζωῆς ἐπ' αὐτῆς, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἄραγε νὰ κινῆται, νὰ στρέφεται ἐπ' ἄπειρον, σιωπηλῶς περὶ τὸν Ἥλιον μετὰ τῶν λοιπῶν πλανητῶν; τὸ πλανητικὸν σύστημα θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἄπειρον νὰ ζῆ μηχανικῶς; οὐχὶ βεβαίως! Πᾶν ὅ,τι ἐγεννήθη ὀφείλει καὶ νὰ ἀποθάνῃ· ἔσχεν ἀρχὴν, ὀφείλει νὰ ἔχῃ καὶ τέλος, θὰ πληρώσῃ καὶ αὐτὸ τὸν φέρον του εἰς τὸν θάνατον.

Εἶδομεν ὅτι αἱ ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ Ἥλιου δὲν μεταβάλλονται, οἱ μεγάλοι ἕξοντες τῶν τροχιῶν αὐτῶν μένουσι πάντοτε οἱ αὐτοί. Ἐὰν τὸ θεώρημα τοῦτο εἴνε ἐπ' ἄπειρον ἀληθές, οὐ μόνον ἡ Γῆ καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆται, ἀλλὰ τὸ Σύμπαν ὀλόκληρον ὀφείλει ἡμέραν τινα νὰ σθεσθῆ, νὰ ψυχθῆ καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς πλῆθος ἄπειρον σκοτεινῶν, παγωμένων σφαιρῶν, κινουμένων σιωπηλῶς ἐντὸς τοῦ σκότους αἰωνίας νυκτὸς. Ἀλλὰ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ θεωρήματος τοῦτου ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν παγκόσμιον ἔλξιν, ὡς μόνον δύναμιν ἐνεργοῦσαν ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων δι' ὠρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, μόνος ὁ νόμος τῆς ἔλξεως εἶνε ἀριστὸς καὶ τὸ ἀνωτέρω θεώρημα ἀληθές. Βεβαίως μέχρι τῆς εποχῆς καθ' ἣν θὰ σθεσθῆ ὁ Ἥλιος, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ ζωὴ ἐπὶ τῆς Γῆς, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ καταστραφῇ τὸ πλανητικὸν σύστημα, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ πέσῃ ἡ Γῆ ἐπὶ τοῦ Ἥλιου.

Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ ἀπείρου μέλλοντος εἶνε ἀνάγκη νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλας δυνάμεις, αἰτίνες ἐπηρεάζουσι τὰ στοιχεῖα τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονήσωμεν τὴν ἀντίστασιν τοῦ αἰθέρος, τὴν

ἤλεκτρικὴν κατάστασιν τῶν ἀστέρων, τὴν ἐνεργειαν τῶν παλιρροϊῶν καὶ ἄλλας πινὰς αἰτίας ἐλαττούσας τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Τὸ ἀχανὲς διάστημα, ἐν ᾧ κινουῦνται τὰ οὐράνια σώματα, δὲν εἶνε ἐντελῶς κενόν· τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀπαιδέκτον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· ἡ θερμότης, τὸ φῶς, ἡ ἤλεκτρομαγνητικὴ ἐνεργεια τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἶνε κινήσεις ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Πῶς εἶνε δυνατὸν λοιπὸν κινήσεις νὰ μεταδοθῶσι διὰ τοῦ κενοῦ; Πῶς δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἡ ἀμοιβαία ἔλξις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἐὰν τὸ μεταξὺ αὐτῶν διάστημα ἦτε κενόν; Ὁ μέγας Νεύτων, ὁ ἀνακαλύψας τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἔλξεως, ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι, εἰς τὰς «*A r g u*», λέγει τὰ ἑξῆς: «ὅτι ἡ ἔλξις εἶνε ἔμρυστος, ἀχώριστος ἰδιώτης τῆς ὕλης οὕτως, ὥστε σῶμα τι νὰ δύναται νὰ ἐνεργῇ ἐπ' ἄλλου σώματος ἐξ ἀποστάσεως, διὰ τοῦ κενοῦ καὶ ἄνευ μεσολαβήσεως οὐδεμιᾶς οὐσίας, ἥτις νὰ μεταδίδῃ τὴν ἐνεργειαν ἢ τὴν δύναμιν ταύτην ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο σῶμα, εἶνε δι' ἐμὲ παραλογισμὸς τῶσω μέγας, ὥστε μοὶ φαίνεται ἀδύνατον, ἀνὴρ ἱκανὸς νὰ πραγματευθῆ φιλοσοφικὰ θέματα, νὰ πέσῃ ἐν αὐτῷ.»

Ὅθεν τὸ διάστημα δὲν εἶνε κενόν· ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ὁ αἰθήρ, ὅστις συνεχῶς ἀνίσταται εἰς τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἐλαττῶν βαθμῶν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ταχύτητα αὐτῶν. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ ἀντίστασις αὐτὴ εἶνε ἐλαχίστη ἀνεπαίσθητος σήμερον· δὲν ἐγενεον εἰσέτι αἰσθητὴ ἡμῖν ἐπὶ τῶν κινήσεων τῶν πλανητῶν. Πλὴν πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται χιλιάδες ἐτῶν. Εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι βραδύτερον θέλει ἀφεύκτως καταδειχθῆ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἀποστάσεων τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ Ἥλιου. Αἱ ταχύτητες τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν εἰς τὸ διάστημα καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ Ἥλιου ἀποστάσεις αὐτῶν θὰ βραίνωσι βαθμιαίως ἐλαττούμεναι. Ἡ Γῆ λοιπὸν καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆται θὰ πέσωσιν ἡμέραν τινα ἐπὶ τοῦ Ἥλιου, ἵνα ἀποτελέσωσι μετ' αὐτοῦ μίαν μάζαν, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, ὡς πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ πλανητικοῦ συστήματος.

Ἄρα τὸ πλανητικὸν σύστημα θὰ καταστραφῇ· ἔσχεν ἀρχὴν θὰ ἔχῃ καὶ τέλος.

Γ'.

Ἡ μαρρὴ ὅμως αὕτη τοῦ κόσμου εἶνε ἄραγε ἡ τελευταία, ἡ αἰωνία; ἡ φάσις αὕτη εἶνε ἄραγε ἡ ἰριστική, ἡ ἀμετάβλητος ἐν τῷ μέλλοντι κατάστασις αὐτοῦ; Οὐχὶ βεβαίως; τὸ τοιοῦτον οὔτε ἐπιστημονικῶς οὔτε φιλοσοφικῶς εἶνε ὁρθόν. Καὶ ἡ κατάστασις αὕτη ἀπὸ ἔσχεν ἀρχὴν ὀφείλει νὰ ἔχῃ καὶ τέλος· ἀπὸ ἧλθε, θὰ παρέλθῃ. Ἡ καταστραφῆ αὕτη τοῦ πλανητικοῦ συστήματος οὐδὲν ὀφείλει νὰ θεωρηθῆ ὡς πραγματικὴ ἀπώλεια ἐνὸς κόσμου ἐντὸς τοῦ ἀπείρου, ὡς ὁ αἰώνιος

θάνατος· ἐνὸς μέλους τοῦ Σύμπαντος. Εἶνε πρόσκαιρος, παροδική, στιγμιαία φάσις τοῦ κόσμου ὡς πᾶσαι αἱ πρὸ αὐτῆς. Οἱ πλανῆται ἐλκόμενοι ἰσχυρότατα ὑπὸ τοῦ Ἥλιου θὰ πέσωσιν ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τῶσω μεγάλῃ ταχύτητι, ἡ σύγκρουσις αὐτῶν μετ' ἐκείνου θὰ ἦνε τῶσω ἰσχυρὰ, ὥστε ὁ Ἥλιος θέλει ἐκ νέου ἀναλάβῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐνεργειαν αὐτοῦ, θέλει ἐκ νέου ζωογονηθῆ. Πράγματι· οὐδὲν ἐν τῇ φύσει ἀπόλλυται ἡ καταπληκτικὴ, ἡ παμμεγίστη δύναμις μεθ' ἧς οἱ πλανῆται θὰ συγκρουσθῶσι μετὰ τοῦ Ἥλιου μεταβαλλομένη εἰς ἐνεργειαν, εἰς φῶς, εἰς θερμότητα, θὰ ἀνυψώσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ Ἥλιου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὗτος θέλει μεταβληθῆ καὶ πάλιν εἰς ἀέριον, εἰς φωτονεφέλην, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀναδημιουργηθῶσι νέοι κόσμοι, νέοι Ἥλιοι, νέοι πλανῆται, νέοι δορυφόροι, ἐν μιᾷ λέξει νέον ἡλιακὸν σύστημα.

Ὅ,τι εἶπομεν περὶ τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος ἰσχύει καὶ περὶ ὅλων τῶν λοιπῶν. Τὸ Σύμπαν θὰ καταστραφῇ, ἀλλ' ὅπως ἀναγεννηθῆ ἐκ τῆς τέφρας του.

ΙΑ'.

Ἦδη ἐπιβάλλεται ἡμῖν μία ἐξηγήσις. Εἶδομεν πῶς ἐγεννήθη καὶ πῶς θὰ καταστραφῇ ὁ κόσμος· εἶδομεν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ἐμορφώθη ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως οὐδεμιᾶς δυνάμεως ξένης, ἐκτὸς αὐτοῦ κειμένης· ἐγεννήθη διὰ τῶν ἐν ἑαυτῷ ὑπαρχουσῶν δυνάμεων, ἀνεπτύχθη συνεπιεῖα τῶν φυσικῶν καὶ μηχανικῶν νόμων, οἵτινες κυβερνῶσι τὴν ὕλην. Ἐκ τῆς ὕλης αὐτῆς, ὡς ἔχει, μετὰ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσης ἐνεργείας ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον· δύναται νὰ πλάσῃ ἄλλον ὅμοιον. Ἀλλ' ἡ ὕλη αὕτη, ἀλλ' ἡ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσα ἐνεργεια πῶθεν προέκυψαν, πῶθεν ἐγεννήθησαν; Ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ δεχθῆ ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐνεργεια αὐτῆς προέκυψαν δυνάμει οὐδὲν ὅποτε γεγονότος, ἀφ' ἑαυτῶν, ἐκ τοῦ μηδενός, ἄνευ ξένης ἐπεμβάσεως, ἄνευ ξένης ἐνεργείας· οὐδὲν ἐκ τοῦ μηδενός γεννᾶται, λέγει αὕτη. Ἡ ἐν τῷ Σύμπαντι ὑπάρχουσα ὕλη καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἐνεργεια οὔτε αὐξῆσιν οὔτε ἐλάττωσιν ἐπιδέχονται. Πῶθεν λοιπὸν καὶ πῶς προέκυψαν; Ἰδοὺ τὸ μέγα, τὸ αἰώνιον μυστήριον τοῦ κόσμου· Ἰδοὺ τὸ ἄγνωστον, πρὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστήμη σταματᾷ. Τίς ὁ δημιουργὸς τῆς ὕλης, τίς ὁ ἐργάτης τῆς ἐνεργείας αὐτῆς; Οὐχὶ τὸ πᾶν γεννᾶται ἀφ' ἑαυτοῦ· πρὸς δημιουργίαν τοῦ κόσμου, πρὸς σχηματισμὸν αὐτοῦ ὡς ἔχει σήμερον, ἡ ἐπιστήμη ἔχει ἀνάγκη τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐνεργείας, ἢ ἀδυνατεῖ νὰ εἴπῃ, ὅν ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ μηχανικῶς, φυσικῶς ἢ ὁποσδήποτε ἄλλως τὴν γέννησιν.

Υπάρχει λοιπὸν δύναμις τις ἀνωτέρα, ὑπερτέρα τῶν ὀρίων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἐκτὸς τοῦ ὕλικου κόσμου κειμένη, ἥτις ἐδημιούργησε

τὴν ὕλην καὶ ἀπειργάσατο τὴν ἐν αὐτῇ ἐνεργειαν. Τίς ἡ ἄγνωστος, ἡ ἄπειρος, ἡ αἰωνία αὕτη δύναμις;

IB'.

Ἦδη ὅτε ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν πτερόγων τοῦ πνεύματος φερόμενοι διετρέξαμεν τὰς ἀχανεῖς καὶ ἀπείρους ἐκτάσεις τοῦ Σύμπαντος, ἤδη ὅτε ἐπὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ὕψηλῶν νότων τῆς ἐπιστήμης ἀνεληθόντες παρέστημεν θεαταὶ τοῦ παρεληθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ κόσμου, εἶνε καιρὸς νὰ κατέλωμεν ὅπως καταθέσωμεν πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς θυμιάμα εὐγνωμοσύνης, ἀγάπης, λατρείας, εἶνε καιρὸς νὰ θαυμάσωμεν τὸ ἄπειρον αὐτῆς μεγαλεῖον, τὴν ἔκτακτον αὐτῆς δύναμιν.

Ἄνω τῶν μικρῶν ὕλικῶν συμφερόντων, ἄνω τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς μικροκόσμου, ὑψύται εὐγενής, μεγαλοπρεπής, ἐπιβάλλουσα, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἀλήθεια, τὸ ἰδανικὸν τῶν τάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἡ κρηπίς, εἶνε τὸ βῆθρον ἐφ' οὗ ἀνεληθὼν ὁ ἄνθρωπος εἶδε τὸ Σύμπαν νὰ κινῆται περὶ ἑαυτόν. Εἶνε τὸ «*πᾶ σ τῶ*» τοῦ Ἀρχιμήδους, ἐφ' οὗ στηριχθεὶς οὐ μόνον τὴν Γῆν εἰκίνησεν ἐκ τοῦ μέσου τοῦ κόσμου, ἐνθα ἀκίνητον ἔθετον αὐτὴν αἰ ἀπατηλαὶ ἐντυπώσεις τῶν αἰσθησῶν, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμασε διερχόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸ πανόραμα τῆς γεννήσεως αὐτῆς, τῶν διαδοχικῶν περιόδων ἢς διέτρεξε, καὶ τῶν διαφόρων φάσεων δι' ὧν θὰ διέλθῃ.

Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὡς ἐν κατόπτρῳ ὁ ἄνθρωπος ἐθαύμασε τὸ εἶδωλον τῆς μεγάλης ἰσχύος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· δι' αὐτῆς ἐγνωρίσεν ἑαυτὸν ἄπειρον ἐν ἀπειροστώ· δι' αὐτῆς ἐμῆδένισε τὸ ἄπειρον ἐν τῷ χρόνῳ, καὶ κατέκτησε τὸ ἄπειρον ἐν τῷ χώρῳ· κατέστησε τὸ Σύμπαν ὀλόκληρον πεδῖον δόξης καὶ θριάμβων τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἐξηκρίβωσε καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῶν οὐρανίων φαινομένων, ἀνέλυσε καὶ εἶσε τὰ γημικὰ στοιχεῖα τῶν ἀστέρων, ἐξύγισε τὰς παμμεγίστας σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ, κατεμέτρησε τὰς ἀποστάσεις τῶν, προσέπε τὰς κινήσεις τῶν, ὑπελόγησε τοὺς ὄγκους τῶν καὶ ἐξετίμησε τὰς ταχύτητας τῶν.

Ἄνευ αὐτῆς ἐφοβεῖτο τὰς ἐκλείψεις, ἔτρεμε πρὸ τῶν οὐρανίων φαινομένων, ἀπληπίζετο εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν κομητῶν!

Δυστυχῆς ὁ τόπος ἐνθα δὲν θάλλει ἡ ἐπιστήμη. Ὁ ἄνθρωπος ἄνευ αὐτῆς ἀγνοεῖ τὸν ποσορισμὸν του, ἀγνοεῖ τὸ μεγαλεῖον του, ἀγνοεῖ πῶθεν ἔρχεται, ἀγνοεῖ πῶς πηγάζει, βλαδίξει ἐν τῷ σκότει, καθόσον ἐπιστήμη ἴσον ἀλήθεια, καὶ ἀλήθεια ἴσον φῶς.

Ἡ πρόοδος ὅμως αὐτῆς εἶνε καρπὸς ἀγώνων, εἶνε ἐπαθλον εὐγενούς καὶ γενναίας πάλης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κατὰ τοῦ ἀγνώστου, εἶνε

αποτέλεσμα μάχης, ἐν ἧ ἔχουμεν τὰ θύματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥρωας καὶ τὰς δάφνας καὶ τὰς νίκας· πλὴν νίκας εἰρηνικὰς, εὐγενεῖς, φιλανθρώπους. Ὁ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης μάχεται ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας, ὑπὲρ τῆς δόξης ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρώπινης. Τόσον εὐγενὴς εἶνε ἡ σπουδὴ τῆς ἀληθείας, τόσον ἰσχυρὰ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τῆς παγκοσμίου εὐδαιμονίας.

Τοιαύτη δὲ οὐσα ἡ ἐπιστήμη, εἶνε τέκνον τῆς ἡμετέρας πατρίδος, μεγαλοπρεπὲς ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας. Ὅθεν ἄς τὴν ἀγαπήσωμεν ἐκ νέου, ἄς τὴν ὑποστηρίζωμεν πάση δυνάμει, ἄς ζητήσωμεν δι' αὐτῆς ν' ἀνέλθωμεν καὶ πάλιν τὰς κλίμακας τῆς ἐθνικῆς δόξης, ἄς ζητήσωμεν ἐν αὐτῇ τὴν ἠθικὴν καὶ ὀλικὴν ἡμῶν πρόοδον.

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

Ο ΣΤΡΑΤΑΡΧΗΣ ΜΟΛΤΚΕ

Ὁ ἐνδοξὸς τῆς Γερμανίας στρατάρχης, κόμης Ἐλμουτ Μόλτκε, ὅστις ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἐκτελεστικὴ δυνάμις τῆς Γερμανικῆς Ἐνότητος, ἀπέθανεν ἐν Βερολίῳ εἰς ἡλικίαν ἐτῶν ἑννεήκοντα καὶ ἑνός. Ὁ μέγας σιωπηλὸς, ὅπως ἐπωνόμαζον αὐτόν, ἀφῆκε τὴν ζωὴν σιωπῶν. Οὐδεμίαν κραυγὴν πόνου ἐξέβαλεν, ἀποπληξία τῆς καρδίας τὸν ἔρριψε νεκρὸν. Ἐνῶ ἑλίγας στιγμὰς πρότερον ἔπαιξε τὸ ἀγκυρῶν αὐτῷ παιγνίδιον οὐσίας, καὶ ἐνίκα εἰς αὐτὸ τὴν τελευταίαν νίκην του.

Ἡ ἐντύπωση τοῦ θανάτου του, καίπερ ἀναμενόμενου, προῦξένῃσεν αἰσθημα βαθύ ἐδύνης εἰς τὰς καρδίας τῶν Γερμανῶν πάντων ἀνεξαιρέτως. Περὶ τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρός, καίτοι εἰς βαθύ γῆρας ἀφίκατο, δυνατὸν νὰ λεχθῇ, ὅπερ δυστυχῶς δὲν δυνατὰ νὰ λεχθῇ περὶ πάντων, ὅτι «δὲν ἔζησε παρά πολὺν καιρὸν». Καὶ τῷ ἔντι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς του διετήρησεν ἀμείωτον τὴν δόξαν του. Βλέπων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰς δυνάμεις του βαθμηδὸν καταπιπτούσας, ἐζήτησεν ἀρ' ἑαυτοῦ τὴν

ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας ἀποχώρησιν. μετὰ συγκινητικῆς ἀφελείας γράψας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα: «Δὲν δύναμαι πλέον νὰ ἀναθῶ εἰς τὸν ἵππον» στρατάρχης μὴ δυνάμενος νὰ ἱππεύῃ, δὲν εἶνε χρήσιμος εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σας».

Ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Μόλτκε πρὸς μόνον τὴν τοῦ Ναπολέοντος Α' δύναται νὰ παραβληθῇ. Ὑπάρχουσι μάλιστα πολλοὶ φρονούντες ὅτι ἡ τοῦ πρώτου εἶνε ἀνωτέρα τῆς τοῦ δευτέρου. Τὴν γνώμην ταύτην στηρίζουσιν εἰς τὸ ὅτι ὁ Μόλτκε δὲν ἔκαμε λάθῃ ὡς ὁ Ναπολεὼν, καὶ ὅτι ἔθεσαν εἰς κίνησιν μεγαλητέρους στρατούς, ὑπὲρ παρουσιάζει καὶ πλείστας δυσκολίας. Ὅπως δὲ εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ Μόλτκε εἰς τῶν μεγαλειτέρων στρατηγικῶν ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνός μας καὶ τοῦ κόσμου, ἀριστούργημα δὲ στρατηγικῆς θὰ θεωρῶνται πάντοτε αἱ δύο πολυσήμαντοι διὰ τὴν ἱστορίαν ἐκστρατεῖαι, ἡ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐκστρατεῖαι εἰς τὰς ὁποίας ὁ Μόλτκε διεψύχονεν, ἀπὸ προηγουμένως ἐμόρρωσε καταλλήλως τοὺς ἀξιωματικούς ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ. Μετὰ μαθηματικῆς σχεδὸν ἀκριβείας ἐμελετήθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰς ἐκστρατείας ταύτας, ὅτε δὲ περιπέτεια ἐξ ἀπροόπτου ἤρχοντο νὰ διαταραξῶσι τοὺς ὑπολογισμούς του, ἔμειναν ἀκλόνητος καὶ βέβαιος περὶ τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς Σαδδῆας ὑπῆρξε στιγμὴ κρισιμωτάτη, καθ' ἣν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ἦσαν ἀπηλπισμένοι καὶ ἐσκέπτοντο περὶ ὑποχωρήσεως, μόνος ὁ Μόλτκε ἔμεινε ἀτάραχος καὶ ἀπήντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἀνησυχούντος Βασιλέως στερεοτύπως: «Der Kronprinz wird kommen, der Kronprinz wird kommen.» (Ὁ Διάδοχος θὰ ἔλθῃ, ὁ Διάδοχος θὰ ἔλθῃ).

Δύναται τις τῆ ἀληθείαν νὰ εἰπῇ, ὅτι ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ ἐδάδιζεν ἐπὶ τῆς γῆς «ὡς ἐνσαρκωμένος καθαρὸς νοῦς», οὐδὲν ὑπὸ αἰσθημάτων καὶ ψυχικῶν συγκινήσεων διαταραττόμενος. Μετὰ τὰς πρώτας νίκας κατὰ τῶν Γάλλων, αἱ ὑπὸ τὸν Διάδοχον τῆς Πρωσίας καὶ ὑπὸ τὸν Διάδοχον τῆς Σαξονίας στρατιαί, ἐδάδιζαν ὡς γνωστὸν, κατὰ τῶν Παρισίων, ἐν τῇ πεποιθήσει: ὅτι θὰ συνήντων πρὸ τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσος ἢ περὶ τὸ Σαλὸν τὸν δευτέρον στρατὸν τοῦ Μὰξ Μαῶν. Ἐσπέραν τινὰ ὁ Μόλτκε ἔπαιξε μετ' ἄλλων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου οὕτως. Ἐν στιγμῇ διακοπῆς, ἔλαβε τυχαίως ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἐφημερίδα ἀγγλικὴν καὶ διήλθεν αὐτήν. Τότε παρατήρησε τὴν ἐγκυριακὴν εἰδήσιν ἐν Παρισίῳ, καθ' ἣν «ὁ στρατὸς τοῦ Μὰξ Μαῶν ἔλαβε τὴν πρὸς Βορρῶν διεύθυνσιν, θὰ συγκεντρωθῇ περὶ τὴν πόλιν Reims, ὡς δὲ λέγεται, καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Βαζαῖν στρατοῦ». Ἡ εἰδήσις αὕτη ἐπεκύρου τὴν τῶν Γερμανῶν προσκόπων τοῦ ἱππικοῦ, ὅτι κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν Γάλλων χωρικῶν, τὰ περὶ τοῦ Σαλὸν ἦσαν ἤδη ἔρημα.

Ὁ Μόλτκε, χωρὶς οὐδεμίαν συγκίνησιν νὰ δεῖξῃ, εἶπεν εἰς τοὺς συμπαίχτας του ὅτι θὰ ἐπανεῖλθῃ μετ' ἐλίγην ὥραν. Ἀπεσύρθη εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοπογραφικὸν χάρτην καὶ μετὰ τινῶν στιγμῶν σκέψιν, ἔγραψε διαταγὴν στροφῆς

τῶν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσος προχωρούντων γερμανικῶν στρατευμάτων, καὶ διέγραψε τὴν μέλλουσαν πορείαν αὐτῶν. Ἐπανῆλθεν εἰς τὰ γαλλήνιος ὡς πρότερον, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὸ διακοπὴν παιγνίδιον του, εἰπὼν μόνον ἀπαθῶς τοὺς λόγους τούτους: «—Τώρα τοὺς κρατοῦμεν καλά». Οὐδὲν σημεῖον ταραχῆς ἐφαίνετο ἐπὶ τοῦ προσώπου του, οὐδεμίαν ἀνήσυχος φροντίς συνέσπα τὰς ἄφρονες του, καὶ ὅμως ἡ διαταγὴ τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ ὀλίγου δώσει, ἡ πορεία ἣν εἶχε διαγράψῃ, ἀπεράσισαν τὴν τύχην ἐνὸς στρατοῦ καὶ μιᾶς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ μέγας οὗτος στρατηγὰς ἀνεδείχθη καὶ διὰ σμους συγγραφεὺς. Εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔγραψε περὶ τοῦ Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου ἐν ἔτει 1828, περὶ Τουρκίας, καὶ εἰς τὴν θαυμαστὴν εἰσαγωγὴν, ἣν προέταξεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου γραφεῖσαν ἱστορίαν τοῦ γερμανογαλλικοῦ πολέμου βλέπει τις τὴν βαθύτητα τῆς κρίσεώς του, τὴν μεγάλην γνώσιν, ἣν εἶχε τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ ὄρος εἶνε ὑψηλόν, οὐδὲν ὡς εἰς περιττολογίαν ἐκτρεπόμενον. Ἐκάστη λέξις εἶνε μεμετρημένη, ἀναγκαία. Συχνάκις ἀναφαίνεται λεπτή, λεπτοτάτη καὶ ἐπικαιρὸς εἰρωνεία, ἣτις ἦτο, ὡς γνωστὸν, μία τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων του. Λέγουσιν ὅτι ὁ Μόλτκε οὐδέποτε ὄρισεν, ἐξέφραξε δὲ πάν-

τοτε τὴν δυσαρέσκειάν του διὰ λεπτῆς εἰρωνείας. Ὅτε ἡμέραν τινὰ ἠρωτήθη ἂν εἶνε ἀληθὴς ἡ φήμη ὅτι στρατηγὸς τις, εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε πολλὴν ὑπέληψιν, μέλλει νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ ἔκτου σώματος «Ἄν ἡ εἰδήσις αὕτη ἐπαληθεύσῃ, ἀπεκρίθη, τότε θὰ ἔχωμεν ἐγγύησιν τῆς αἰωνίας εἰρήνης».

Ἐν τούτοις ὁ στρατιωτικὸς οὗτος ἀνὴρ, ὅστις μετὰ ψυχρότητος ἔστειλε διὰ τῶν στρατηγικῶν συνδυασμῶν τοῦ μυριάδας ἀνδρῶν πρὸς σφαγὴν, ὑπῆρξεν—ἰδιοτροπία ἀληθὴς τῆς φύσεως—σύζυγος τρυφερότατος, ἀνὴρ ἀγαθώτατος. Πρὸς πάντας φιλόφρων, γλυκύς, ὑποχρεωτικός, οὐδέποτε μεγαλοφρονῶν, ἡγάπα τὴν ζωὴν ἐν ἀρκαίᾳ, καὶ ἀπέθανεν ἔχων μυρίους θαυμαστάς καὶ οὐδένα ἐχθρόν. Ἰδίως ὅμως ἐλάμπρυνεν αὐτόν ἡ μετριοφροσύνη, σπανία εἰς μεγάλους ἀνδρας. «Μὲ τοιοῦτον στρατὸν, ὡς ὁ πρωσσικὸς, ἠκούσθη λέγων πολλὰκις, καὶ ἄλλος τις θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὰ αὐτά». Ὡς πρὸς τὴν μετριοφροσύνην εἶχεν ἐράμιλλον μόνον τὸν Βασιλέα τοῦ Γουλιέλμου Α'. Δὲν ἔσφαλε, φρονούμεν, ἡ «Ἐθνικὴ Ἐφημερίς τοῦ Βερολίνου» γράψασα πρὸ τινῶν ἡμερῶν, ὅτι οἱ εὐτυχέστεροι καὶ συγχρόνως μετριοφρονέστεροι ἀνδρες τοῦ αἰῶνός μας ὑπῆρξαν ὁ Γουλιέλμος Α' καὶ ὁ στρατάρχης Μόλτκε.

Ἐν Βερολίῳ

I. K. ΜΙΤΣΟΤΑΚΗΣ

ΕΣΜΕΡΑΛΔΑ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ

Σὲ ἴκουσα, τεχνίτρια μεγάλη,
μὲ τὴ χροῦσὴ σου ἄσπρα, στὴν ἀγκάλη,
μὲ μάτια ὑψομένα, στὰ ἐπάνω
σὲ ἄλλους κόσμους! Ὁ δὲν σὲ ξεχάνω!

Θαυροῦσα πῶς ἀνέβαινες ἀγάδι
μέσ' ἀπ' τὴ μαγεμένη ἁρμονία,
καθὼς ἡ Ἀφροδίτη ἡ οὐρανία
ἀπ' τὴ χροῦσά τὸν ἀφρῶν ἀγκάλη!

Σὺν μάγισσα ἐξώσκιζες, καλοῦσες,
ἀπ' τῆς ἀνυπαρξίας τὸ σκοτάδι
τῶν τόνων τὸ ἀγέρινο κοπάδι
καὶ τὸ εἶδαίσε, τὸ ἐνθουοῦσες.

Ἀπάνω στὴν καρδιά μου ἐπερνοῦσαν
καὶ μὲ τὴν ἀχρὴν, τὸ φερούργημα τῶν,
μὲ τὸ ἀγγελικὸ μουρουοῦρημά τῶν
μέσα στοῖς οὐρανοῦς τὴν ἐξυλοῦσαν.

Τι κόσμους ἐγνεοῦσαν οἱ τόνοι!
Στὸν νοῦ μου ἐλάμπανε κ' ἐδύναν πάλι,
σὺν νέφος ῥόδινο ποῦ σθῆνει, λυγρὸν
στῆς δύσεως τὴ φωτερῆ ἀγκάλη.

Θαῦμα τῆς τέχνης! ταῖς χροδαῖς φιλοῦσαν
γλυκὰ καὶ μαλακὰ τ' ἀθρῶ σου χεῖρα
καὶ οἱ τόνοι σὺν διαμάντια, σὺν ἀστέρια
λαμπροὶ καὶ καθαρότατοι κελούσαν.

Καὶ ὅταν φαντασθῶ πῶς μίαν ἡμέρα
ἦταν ἡ ἀσπ' αὐτὴ ἐκεῖ στήμενη,
ὡσάν μίαν ἀγνωστὴ ἐμπρὸς σου σφαῖρα,
μὲ τὴν θεὰ τῆς μουσικῆς κρημμένη.

Καὶ πῶς ἡ θέλησις, ἡ δύναμις σου,
ἡ θεϊκὴ τῆς τέχνης σου μαγία
ἐχρῶσθ' ὅσων πνοῆ τοῦ παραδείσου
κ' ἐφύσασε ζωὴν στὴν ἁρμονία!

Πῶσαις φοραῖς σὺν ἀποκαμωμένω
τὸ παιδικὸ σου ἔγχε κεφάλι
ἐπάνω εἰς τῆς ἀσπας τὴν ἀγκάλη,
ἐπάνω στ' ὄργανο τὸ στοιχειωμένο!

Μὰ ἐνίκηδες, τὸ ἔκαμες δικό σου,
καὶ εἶδες—ὁ ἀγνὴ χαρὰ τεχνίτου!—
εἶδες ἀπ' τὴ μετᾶλλειν χροῦσὴ τοῦ
ὄρατο ν' ἀνατέλλῃ τ' ὄνειρό σου!

Καὶ βασίλεις καὶ ἀνόρες φημιόμηναι
καὶ ποιητὰ ποῦ ἡ δόξα στεφανώνει,
κάθε ἔγχε ποῦ εἶν' εὐτυχημένη,
κάθε καρδιά ποῦ ζωοποιεῖται πνοῖ.

Ὅλοι ἐμπρὸς σου μαγεμένοι κλίνοντες
καὶ εἰς τῆς ἁρμονίας σου τὸ ἄσμα
τὰ γυῖνα γὰ μίαν στήριχιν ἀφίνοντες
καὶ ἀνιχνίζονται ἀγνοὶ σὺν πνεύμα!

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἀρχαιολογικά

Ὁ κ. Βαλδσταϊν ἀπηύθυνεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀκαδημίας γράμμα λέγον: «Κατ' ἀρχαίαν ἠθέλησα νὰ μεγαλύνω τὴν ἀνακάλυψιν καὶ περιέμεινα μείζον φῶς, πρὶν ἢ ἀναγγεῖλω εἰς τὸ δημόσιον εὐρημα τόσον ἐνδιαφέρον καὶ σπουδαῖον, ὅσον τὸ τοῦ τάφου τοῦ Ἀριστοτέλους. Τοῦτου ἐνεκεν ἡ πρώτη ἀνακοίνωσίς μου εἶχε μᾶλλον ἀρνητικὸν χαρακτῆρα. Ἀλλ' ἡσήμερον πείθωμαι ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἐν Ἐρετρίᾳ εὑρεθείς τάφος εἶνε ὁ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Ἀσχολοῦμαι ἐτι περὶ τὴν περισυναγωγὴν τῶν μαρτυριῶν, τοῦτου δὲ γινομένου θά ἐπιστείλω ὑμῖν καὶ πάλιν».

— Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τεύχος τοῦ 1891 τῶν Ἀνακοινώσεων τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, περιέχον ἄρθρα τῶν κ. κ. O. Kern, E. Szanto, P. Wolters, B. Sauer, F. Hiller von Gaertringen und Th. Mommsen, S. Selivanov, E. Duemmler, A. Wilhelm, A. Kuntzlebentz καὶ τρεῖς φωτοτυπικοὺς πίνακας.

Φιλολογικά

Ἡ ῥωσικὴ Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐξέδωκε τὸ πρῶτον μέρος μεγάλου λεξικοῦ τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης, πολὺ μᾶλλον ἐκτεταμένου καὶ πληρεστεροῦ τοῦ κατὰ τὸ 1847 δημοσιευθέντος.

— Κατ' αὐθεντικὴν ἀπογραφικὴν σημείωσιν, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ 1890 ἐκδοθέντων ἐν Ῥωσίᾳ βιβλίων ἀνέρχεται εἰς 1358. Τὴν πρῶτην θέσιν κατέχουσιν ἔργα τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας 639, καὶ τῆς γλωσσολογίας 450, συμπεριλαμβανόμενον καὶ τῶν διδασκαλικῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Πολεμικῆς τέχνης συγγράμματα 209, Μαθηματικῶν 158, Καλλιτεχνίας 131, Γεωγραφίας 119· ὀλιγώτερα βιβλία ἀριθμεῖ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ, ἡ πρῶτη 46 καὶ ἡ δευτέρα 56.

— Ὁ Αὐτοκράτωρ Γαυλιεὶλος, τοῦ ὁποῦ ἠγνωστὴ εἶνε ἡ πρὸς τὴν μητρίν τῆς μητρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγουστας ἀστροφῆ, εἶχεν ἐκφράσῃ τὴν εὐχὴν ὅπως εἴη ἐκδομένην ἀκριβῆ ταύτης βιογραφίαν. Τοῦ ἔργου ἀνέλαβεν ἡ δὲ ὁ Μέγας Δούξ τῆς Σαξωνίας τῆς συμπαρεῖ τοῦ καθηγητοῦ Σούφραν, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βαϊμάρῃ Ἀρχείου Γκαίτε, ὅστις θά συμβουλευθῆ πρὸς ταῦτα ἐπιστήμα ἀρχεῖα τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βαϊμάρης.

Ἐπιστημονικά

Ἐνδιαφέρον ἐπιστημονικὸν δημοσίευμα εἶνε ἡ προσεχὴς ἐκδόσις μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων, καταγραφισμῶν ὑπὸ Walter Merle κατὰ τὰ ἔτη 1337-1344. Τὸ χειρόγραφον θά μεταφρασθῆ εἰς τὴν γαλλικὴν, θά αποτυπωθῶσι δὲ καὶ φωτογραφικῶς διάφορα μέρη τοῦ χειρογράφου.

— Ὁ Ἀμερικανὸς Φυσικοδίηρος ἀγγεῖλαι νεκρὸν ἐφαρμογὴν τοῦ ἡλεκτρισμοῦ χρησιμωτάτην εἰς τὴν ἀνθρωπότητα: διὰ καταλλήλου διευθύνσεως ἰσχυροτάτου ἡλεκτρικοῦ ρευσματος κατορθοῦται ἡ ἀνωδυνος ἐκρίζωσις ὀδόντων.

— Ἡ Ῥωσικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἐώρακε προ τινος διὰ πανηγυρικῆς συνεδρίασεως τὴν ἐκδοπενταετηρίδα τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐπὶ τὴν προεδρίαν τοῦ Βασιλέως, περισταμένης τῆς Βασιλείας καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου.

Θεατρικά

Ὁ γνωστὸς Γερμανὸς δραματικὸς ποιητῆς Βιλδενδρόυχ συγγράφει νεὸν δράμα, τοῦ ὁποῦ

θέμα εἶνε ἡ λύσις ψυχολογικοῦ τινος προβλήματος. Ὁ ποιητῆς δὲν εὔρεν ἀκόμη κατάλληλον τίτλον διὰ τὸ ἔργον του.

Μουσικά

Ὁ κόμης Βαλδεφσέε, γνωστότατος ὡς φιλόμουσος καὶ ὡς μουσικογράφος, δημοσιεύει προσεχῶς ἐν ἀνεκδότῳ ἔργον τοῦ Γλουκ, ὅπερ εὑρέθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μουσικοῦ Δουκίου τῆς Φλωρεντίας. Εἶνε δὲ τοῦτο μουσικὴ σύνθεσις τοῦ 1767, γενομένη εἰς πανηγυρισμὸν τῆς ἀναρρώσεως τῆς Μεγάλης Δουκίσσης τῆς Τσακάνης κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Δουκός.

ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑΤΑ

Ἀγαπήτε Ἀγαθώτα, μὴ παρπονείσθε, διότι τοιαῦτα τὰ ἀνθρώπινα. Οὕτως εἰς ἀντίθεσιν τῶν μεγάλων ἐφευρετῶν, οἵτινες ἦ δὲν ἐκέρδησιν τίποτε ἐκ τῶν ἐφευρεσῶν των ἢ καὶ ἐπαθον χάριν αὐτῶν, μικροὶ τινες ἐφευρέται ἐκέρδησαν ποσὰ δυσανάλογα πρὸς τὴν ἀσημότητά των ἐφευρεσῶν των. Ἡμπορεῖτε νὰ ὑποθέσεταιτε, ὅτι ἐκεῖνος ὅστις ἐσυλλογίσθη πρῶτος νὰ προσκολλησθῆ εἰς τὸ ἀνοῦ ἄκρον τοῦ μολυβδοκοινδύλου τεμαχίου ἑλαστικοῦ κόμμιος πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν γραφομένων ἐκέρδησεν ἐκ τούτου 400000 δραχμῶν: καὶ ὅτι ὁ ἐφευρέτης τῆς μικροῦς μεταλλικῆς πλάκῆς, ἥτις προσαρμύζεται εἰς τὰ τακούνια διὰ νὰ μὴ τρίβονται ταχέως, ἐθησαύρισεν ἐν ἡμῖσι ἑκατομμύριον!

Κυριε Νεάνδρε, τὸ παραδειγμα τοῦ ὁποῦ σήμερον εἶνε ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας εἶνε μὴδὲν παραβλλομένον πρὸς τὴν εὐτακίαν Ἀμερικανῶ ἀποθανόντος ἐσχάτως εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν. Ἀκούσατε καὶ κρίνετε: Ὁ καλὸς τυγχευτὸς αὐτὸς ἐνοικρεθῆ τὸ 1840 καὶ ἀπέκτησε 12 τέκνα, ὧν 4 δίδυμα. Ἡ πρῶτη σύζυγος του ἀποθνήσκει, μετὰ τρεῖς δὲ μῆνας νομφεύεται δευτέραν, ἐξ ἧς ἀποκτῆ 20 τέκνα, ὧν 10 δίδυμα. Ἀποθανούσας καὶ ταύτης νομφεύεται τρίτην, χήραν, ἐξ ἧς ἀποκτῆ 9 τέκνα ἐντὸς 10 ἐτῶν. Ἐκ τῶν 11 τέκνων ζῶσι τὰ 24. Ὁ Ἀμερικανὸς παιδοποιεὶς θά γυῖζανεν ἴσως ἀκόμη τὴν γενεάν του, ἐν μὴ κατενοηθῆτο ὑπὸ σιδηροδρομικῆς ἀπαιρομηχανῆς, ἥτις ἐκοψεν ἀποτόμως τὴν ἄλλως ἀκμαίαν ἐπιζωὴν του.

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΧΑΡΤΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποῖον εἶνε τὸ μᾶλλον εἰς χάριτον μαρτύριον; Πότε ἐπιθυμεῖ τις νὰ εἶνε μόνος; Τι βλέπομεν ὑπὸ πολὺ μακρῶν; Τι ὀλιγοπρότερον ἐν τῇ ζωῇ;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ἐρ. Ποῖος εἶνε ὁ ἀγαπητὸς σας ποιητῆς καὶ ποῖος ὁ ἀγαπητὸς σας ζωγράφος;
Ἀπ. Ποιητῆς μου ἡ ἐλπίς καὶ ζωγράφος μου ἡ ἀνάμνησις. Ἄμεία.
Ἐρ. Τι εἶνε φιλαρέσκεια;
Ἀπ. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀρέσκειν, ἄνευ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀγαπῆν. Ἀληθινός.
Ἐρ. Εἰς τι χρῆσιμαίει τὸ πνεῦμα;
Ἀπ. Χρησιμεύει εἰς ὅλα καὶ δὲν ἀρκεῖ εἰς τίποτε. Νῆδ.
Ἐρ. Τι δὲν δοναίμεθα ν' ἀρνηθῶμεν εἰς ἄλλους;
Ἀπ. Ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἡμεῖς.
Ἐρ. Εἰς τι χρῆσιμαίει ἡ ἐμπιστοσύνη;
Ἀπ. Εἰς τὸ ν' ἀπατώμεθα χωρὶς νὰ τὸ ἐνονοῦμεν. Μῆμος.